



Heemkundevereniging

“de heerlijkheid herlaar”

Jaargang 27, nr.2, december 2021

Colofon

Bestuur vereniging:

Koos Loose, voorzitter
telefoon 06-10 05 39 85
John Barendregt, secretaris
telefoon 06-53 49 13 28
Bernard Bonga, penningmeester
telefoon 06-46 00 61 71
Jan Spit, lid
telefoon 073- 551 48 28
Robert van Erp
telefoon 06-51 41 92 72

Postadres:

De Kempiaan 12
5271 LJ Sint-Michielsgestel

Website:

www.deheerlijkheidherlaar.nl

E-mail:

info@deheerlijkheidherlaar.nl

Bankrelatie:

Rabobank Sint-Michielsgestel
IBAN NL54 RABO 0133 6987 42

Contributie per jaar:

€ 17,50 voor leden
€ 12,50 voor gezinsleden
€ 7,50 voor aspirant-leden
€ 27,50 voor donateurs en
begunstigers
€ 25,00 voor leden die Den
Heertgang en de
nieuwsbrieven per post
ontvangen

Heemhuis:

in het souterrain van Beekvliet,
Seminarielaan Sint-Michielsgestel
Geopend:
op afspraak,
tel: 06-51419272

Redactie “Den Heertgang”:

Ruud van Aart
Thijs Braam

Redactie adres:

Ruwenbergstraat 38
5271 AG Sint-Michielsgestel
info@deheerlijkheidherlaar.nl

Drukwerk:

Drukkerij “Herlaer”

Ontwerp omslag:

Jan Veenman

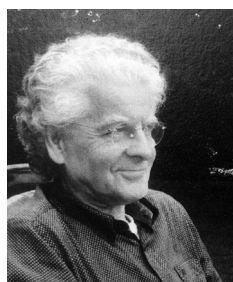
Voorwoord van de redactie

Drie indrukwekkende verhalen in deze aflevering van Den Heertgang. Drie verhalen van drie jonge mannen, met als overeenkomst dat ze alle drie “in den vreemde” waren. En alle drie hebben ze een band met Sint-Michielsgestel. De eerste heeft ons dorp mee bevrijd in 1944, de tweede woonde hier en moest van huis weg; hij kan na zijn terugkeer de eerste hebben gezien. De derde jonge man hebben ze niet kunnen ontmoeten, want die stierf 230 jaar eerder; hij was geboren in ons dorp, maar zijn leven eindigde daar niet.

Hun verhalen kwamen naar ons toe via mensen die zich in hun leven hebben verdiept. Ongetwijfeld hebben veel van onze lezers ook verhalen. Omdat ze iets meegemaakt hebben of iets weten. Heeft u een verhaal waarvan u denkt: “Dat is misschien wel interessant voor Den Heertgang”, laat het ons dan weten. Het hoeft nog niet opgeschreven te zijn. Samen met u kunnen we bekijken hoe het geschikt gemaakt kan worden voor dit blad. Het mag over van alles gaan, als er maar een link is met Sint-Michielsgestel.

INHOUDSOPGAVE

- | | |
|----|--|
| 3 | Sergeant George Sands MM |
| 10 | Hoe een Gestelse jongeman in Tilburg terechtgesteld werd |
| 18 | Oorlogsverhaal uit de overlevering |
| 25 | Buurengeruchten in de Stokhoek |

**IN MEMORIAM**

Op 12 maart 2021 stierf Frans Cooijmans. Naast al het werk dat hij voor de heemkundevereniging deed, was hij vanaf 2004 ook nog lid van de redactie van Den Heertgang. Nieuwsgierig, kritisch, dienstbaar. Het was een plezier om hem erbij te hebben. We missen hem. Dank je wel, Frans.

SERGEANT GEORGE SANDS MM¹ 5TH. BATTALION THE QUEENS OWN CAMERON HIGHLANDERS (5TH QOCH)

Dirk Paagman², met dank aan Richard Sands)



Op 13 december 1944, enkele weken na de bevrijding van Sint-Michiëlsgestel, kreeg een Schotse soldaat in de aula van kleinseminarie Beekvliet een onderscheiding opgespeld door Montgomery, de opperbevelhebber van de Britse geallieerde troepen. Wie was die soldaat en waarom kreeg hij die onderscheiding? Onderstaand verhaal, dat wij toegestuurd kregen van Dirk Paagman, geeft het antwoord. Een indrukwekkend portret.

Een van de vele duizenden Britse bevrijders van Nederland was George Sands. Zijn verhaal illustreert het verhaal van deze Britse militairen die in 1944 het zuidelijk deel van Nederland bevrijdden van een kwaadaardig regime. Het verhaal is herkenbaar voor al deze jongemannen die hun leven waagden voor de vrijheid waar wij nu in leven. Veel van deze jongemannen hebben uiteindelijk hun leven opgeofferd. 'We are here, because we are here', was het motto van deze Britse militairen. Ze hadden een 'job to do', maar maakten de meest afschuwelijke gebeurtenissen mee die hun leven voor altijd zouden tekenen. Het verhaal van George Sands is niet anders dan andere verhalen, maar des te aangrijpender. Een opeenstapeling van verschrikkelijke ervaringen, over de ruwheid van oorlog en de altijd nabije dood. Meer dan 5 jaar lang heeft George Sands gediend in het Britse leger, van 1940 tot 1946. Het was een lange, zware reis 'to the deep north', van Afrika tot in Duitsland. In onderstaand verhaal komt George Sands zoveel mogelijk zelf aan het woord.

¹ MM: Military Medal. George Sands kreeg die op 15 december 1944 opgespeld door veldmaarschalk Bernard Law Montgomery, in de aula van Beekvliet.

² Historicus en geschiedenisleraar Dirk Paagman werkte vijf jaar aan het boek De Bevrijders van Schijndel. Daarin beschrijft hij niet alleen de gevechten in en rond Eerde, Wijbosch, Schijndel, Gemonde, Boxtel en Sint-Michiëlsgestel, maar legt ook uit waarom er juist op deze plekken werd gevochten. En wie precies de Amerikaanse parachutisten waren van de 501 Parachute Infantry Regiment en de Britse manschappen van de 51st Highland Division. Hij had daarvoor contacten met talloze oorlogsarchieven en betrokkenen. Eén van hen was Richard Sands, de zoon van George Sands, die ter nagedachtenis aan zijn vader de website <http://www.keep-em-moving.co.uk/> heeft gemaakt.

Een moeilijke jeugd

George Sands, geboren op 18 december 1916 in Birstal, nabij Leeds in Yorkshire was de zoon van een timmerman. Toen George tien jaar oud was, viel zijn vader van een ladder. Twee dagen later stierf hij in het ziekenhuis als gevolg van een schedelbreuk. Hij was tweeënveertig jaar oud en liet een vrouw, zoon en twee dochters achter. George, een voormalig koorknaap, verliet op zijn veertiende de school om voor een korte periode in een kruidenierswinkel te werken. Nu hij de belangrijkste kostwinner was (zijn moeder verdiende wat ze kon maken) besloot George een baan te zoeken om echt geld te verdienen. Hij zou gaan werken bij T. Burnley and Son, een wolfabriek in Gomersal. Op zeventienjarige leeftijd stierf de moeder van George. Ze was tweeënveertig jaar oud. George en zijn twee zussen gingen bij verschillende tantes en ooms wonen.



George Sands als koorknaap.
(afbeelding: <http://www.keep-em-moving.co.uk>)

Opleiding en training in Groot-Brittannië

Terwijl hij in de wolfabriek aan het werk was, raakte George gewond door een aandrijfriem die op drift raakte, waardoor George tegen een muur werd gegooid waarbij de meeste van zijn tanden werden stukgeslagen, terwijl de resterende kiezen allemaal in één keer werden getrokken. Op 9 september 1939 meldde George Sands zich voor dienst bij de strijdkrachten van Zijne Majesteit. Op 15 februari 1940 arriveerde hij op het station van Inverness om aan zijn training te beginnen. George Sands zelf zei daarover:



George Sands in de kilt van de Scottish Highlanders.
(afbeelding: <http://www.keep-em-moving.co.uk>)

April 1940 saw me posted to 1st Battalion, 'The Liverpool Scottish', sister TA. Regiment affiliated to the 'Cameron's'. In May 1941 I was drafted back to the Cameron's to further my training.

In april 1940 werd ik ingedeeld bij het 1e Battalion, The Liverpool Scottish, zuster van het TA. Regiment verwant aan de "Cameron's". In mei 1941 werd ik terug gezonden naar de Cameron's om mijn training voort te zetten.

Eerste gevechtservaring in Egypte

Begin januari 1942 vertrok George Sands en zijn eenheid van de 51st Highland Division aan boord van het troepschip P&O Strathmore vanaf Gourrock naar Egypte. Ze werden in reserve gehouden totdat de 5th QOCH het gevecht ingingen. Tot die tijd trainden ze verder in de woestijn. Op 23 oktober 1942, openden meer dan 600 kanonnen het vuur, waarmee de 5th QOCH in de aanval ging bij El Alamein. De volgende vier maanden waren ze constant in beweging, naar plaatsen als Mersa Matruh, Sidi Barrani, Halfaya Pass, Capuzzo, Sidi Razegh en El Adem, waar ze eind november in Acroma aankwamen.



In Noord-Afrika vocht George Sands mee in de slag om Tobroek.
(afbeelding: <http://www.keep-em-moving.co.uk>)

It was here that I knew for sure that I killed another human being. I had obviously been firing at the enemy but how successful I had been was open to question. When we came into contact with the Germans, this guy just leapt up in front of me, aiming straight at me, I can still picture him to this day, a short stocky guy with glasses. It was a case of him or me and I will never forget that look of sheer terror and astonishment on his face as he fell, when my bullet hit him. I dropped down and wept, not sure if I was feeling more sorry for him or for myself.

Hier was het dat ik zeker wist dat ik een ander mens had gedood. Ik had duidelijk op de vijand gevuld, maar het was onduidelijk hoe succesvol ik was geweest. Toen het tot een treffen kwam met de Duitsers, sprong deze knaap vlak voor mij, terwijl hij op mij richtte. Ik kan hem nu nog steeds voor mij zien, een klein gedrongen ventje met een bril. Het was hij of ik en ik zal nooit de blik van pure ontzetting en verbazing op zijn gezicht vergeten toen hij viel nadat mijn kogel hem getroffen had. Ik viel neer en huilde, niet wetend of ik meer medelijden met hem of met mezelf had.

Na deze eerste ervaring met de dood, raakte George Sands gewond.

I also received my first wounds during the desert campaign, nothing drastic, but enough to keep me out of the fighting for a couple of days. I was wounded by shrapnel on two separate occasions in the legs.

Ik raakte ook voor het eerst gewond tijdens de woestijnactie, niets ernstigs maar genoeg om mij buiten de strijd te houden gedurende een paar dagen. Ik ben bij twee gelegenheden gewond geraakt aan mijn benen door granaatscherven.

Een van de granaatscherven is niet verwijderd en tot aan zijn overlijden, tientallen jaren later, bleef George Sands het voelen in zijn been.

Sicilië

Na maanden in de Noord-Afrikaanse woestijn te hebben moeten overleven, kreeg de 51st Highland Division de opdracht om via Malta naar Sicilië te reizen. Ze deden niet mee aan de invasie, maar dienden als back-up divisie. Er was eindelijk tijd om te rusten en bij te komen.

In early July 1943 we were issued with anti-seasickness pills for the crossing to Malta and on to Sicily. 152nd Brigade was to land seven days after the initial landings. I actually caught up with our Battalion at a place called Biancavilla, exactly four weeks after the initial landings, only three weeks late, to a lot of light-hearted abuse.

Begin juli 1943 kregen wij pillen tegen zeeziekte voor de oversteek naar Malta en verder naar Sicilië. De 152e Brigade zou zeven dagen na de eerste landing arriveren. Ik kwam met ons Bataljon terecht in een plaats genaamd Biancavilla, precies vier weken na de eerste landingen, slechts drie weken te laat, wat veel luchthartig gescheld opleverde.

Op 23 oktober, precies een jaar na de nacht dat de 5th QOCH voor het eerst in actie kwam bij El Alamein, zetten ze koers naar Engeland aan boord van Dunnottar Castle, waar ze begin november 1943 in Gourrock, Schotland weer aankwamen.

Vorbereidingen voor D-Day

In april 1944 verhuisde George Sands met de 51st Highland Division naar het legerkamp in Haverhill, Suffolk. Ze volgden gevarieerde trainingen en begonnen met het trainen van aanvullingen in het regiment, nieuwe Britse manschappen maar ook "Canloan" officieren; jonge Canadese officieren die werden uitgeleend aan het Britse leger. In april 1944 mocht George Sands met verlof en op 8 april in de St. Augustineskerk, Ipswich, trouwde hij met Joan Mary Leggett. Hij mocht 7 dagen verlof opnemen om de tijd door te brengen met zijn nieuwe vrouw.



Voordat hij na extra training in Engeland naar Normandië moest, trouwde George Sands met Joan Mary Leggett. Als afscheidscadeau kocht hij voor haar een nieuwe jas; pure verspilling volgens haar moeder. (afbeelding: <http://www.keep-em-moving.co.uk>)

I bought Joan a new coat as a going away present; it cost me about £5. My Mother-in-law thought it a wicked waste of money, she had probably never seen £5 in one go, never mind spent it. She did not realise that it was probably only the contents of the pockets of three or four enemy prisoners'.

Ik kocht als afscheidsgeschenk voor Joan een nieuwe jas, die me ongeveer 5 pond kostte. Mijn schoonmoeder vond het een schandalige geldverspilling. Zij had waarschijnlijk nog nooit 5 pond bij elkaar gezien, laat staan uitgegeven. Zij besepte niet dat het waarschijnlijk slechts de inhoud was van de zakken van drie of vier krijgsgevangenen.

D-Day +1 en Normandië

Na bijna een jaar te hebben getraind in Groot-Brittannië kreeg de 51st Highland Division de opdracht om deel te nemen aan de invasie van Normandië. De divisie landde niet op de eerste dag, maar in fases in de week erop. George Sands landde op 7 juni 1944 op Sword-beach. Het landingsschip liet de mannen een halve kilometer van de kust ontschepen zodat ze drijfmat in Frankrijk het strand opliepen. Daarna namen ze posities in rond het Ornebruggehoofd bij de bekende Pegasus-brug. De hele maand juni zou de 5th QOCH hier verblijven. Nog geen week later verdiende George Sands een Military Medal, als onderscheiding voor wat hij deed op 13 juni. In de official citation staat:

On 13th June 1944, after the attack and capture of St. Honorine-La-Chardonette, Private Sands was Bren-gunner of a section of D company which had consolidated in some enemy trenches. About 0915 hours a heavy counter attack developed and Private Sands' section was attacked by about twenty Germans and a tank. Private Sands was wounded in both legs but continued to operate his Bren-gun until the attack on his front had been repulsed. He refused to be evacuated and crawled to a position from which he could engage another expected counter attack. He did this, continuing to operate his gun until the company withdrew. Only then was he evacuated.

Op 13 juni 1944, na de aanval op en inname van St. Honorine-La-Chardonette, was soldaat Sands Bren-schutter van een sectie van de D Compagnie die zich had gesettled in enkele vijandelijke loopgraven. Om circa kwart over 9 kwam er een zware tegenaanval en de sectie van soldaat Sands werd door ongeveer twintig Duitsers plus een tank aangevallen. Soldaat Sands raakte gewond aan beide benen maar bleef zijn Bren-geweel bedienen totdat de aanval op zijn positie was afgeslagen. Hij weigerde geëvacueerd te worden en kroop naar een positie van waaruit hij kon deelnemen aan een andere te verwachten tegenaanval. Hij bleef zijn geweer bedienen totdat de compagnie zich terugtrok. Pas daarna werd hij afgevoerd.

George Sands zou nog enkele maanden moeten wachten tot hij op 13 december 1944 in Sint-Michielsgestel deze onderscheiding zou krijgen, persoonlijk opgespeld door Veldmaarschalk Montgomery in de aula van Beekvliet (zie foto aan het begin van dit artikel).

Na de zware gevechten in Normandië in juni en juli trok de 51st Highland Division verder op naar St. Valery en Le Havre. In de maanden augustus en september 1944 verbleven ze in dit gebied om opnieuw te rusten, aanvullingen op te nemen en verder te trainen. Begin oktober 1944 kreeg de 51st Highland Division de opdracht om naar Nederland te rijden.

Nederland en 'breaking point'

Op 3 oktober 1944 nam de 5thQOCH posities in tussen Best, Sint-Oedenrode en Liempde en ze zouden ongeveer drie weken in dit gebied blijven. De meeste activiteit bestond uit agressief patrouilleren. Maar ze zonden ook patrouilles uit om te experimenteren met verschillende wapens. George Sands ging bijvoorbeeld op een patrouille waarbij ze de Bren machinegeweren van twee compagnieën meenamen en duizenden kogels afschoten op de Duitse frontlinie. Na 5 maanden te hebben gevochten in Frankrijk en in Nederland, mocht George Sands opnieuw met verlof. Wat hij meemaakte deed hem beseffen dat hij elk moment kon bezwijken door oorlogsstress.

It was about this time that I, with a dozen others including Captain Lamb and Major Parker, were sent on leave to Antwerp for four days rest and relaxation. There is no doubt in my mind that the C.O. knew I was close to breaking point. I was feeling particularly low and probably showing the first signs of battle fatigue. Although the leave was given with the best intentions, it turned out that we were subjected to almost non-stop bombardment by V1 Flying Bombs and V2 Rockets. Just after we arrived in Antwerp, a Military Policeman, who was directing traffic at a cross

Toen ongeveer werd ik, met een dozijn anderen, waaronder Captain Lamb en Major Parker, voor vier dagen naar Antwerpen gestuurd om uit te rusten en te ontspannen. Ik weet zeker dat de Commandant wist dat ik op instorten stond. Ik voelde me heel ongelukkig en vertoonde waarschijnlijk de eerste tekenen van oorlogsuitputting. Hoewel het verlof met de beste bedoelingen werd gegeven, bleken we terecht te zijn gekomen in vrijwel non-stop bombardementen door V1 vliegende bommen en V2 raketten. Toen we net in Antwerpen aan waren gekomen

road, received a direct hit. They only found one of his white gauntlets. The cinema also took a direct hit, killing several hundred soldiers, a fact that was hushed up by the powers that be, until after the war. It got so bad that we pleaded to be sent back to the line and our comrades. If we were to die, better to be in familiar surroundings with friends and comrades. Little did I know what was ahead of me'.

werd een MP, die op een kruising verkeer stond te regelen, rechtstreeks geraakt. Zij vonden alleen nog maar één van zijn witte handschoenen. De bioscoop kreeg ook een voltreffer, waarbij een paar honderd soldaten omkwamen. Dit feit werd door de bevelhebbers stil gehouden tot na de oorlog. Het werd zo erg dat we smeekten om terug te mogen naar de linies en onze kameraden. Als we toch moesten sterven, dan liever in een bekende omgeving met vrienden en kameraden. Ik had geen benul van wat me nog te wachten stond.

Operation Colin, 'We got bloody slaughtered'

Op 22 oktober 1944 werden alle manschappen van de 51st Highland Division op de Schijndelse Heide aan een grote zandtafel (schaalmodel van het gebied wat ze moesten aanvallen) gebriefd voor een volgende aanval. Op 23 oktober vertrok het bataljon om 21.00 uur naar 1.500 meter van de startlijnen voor een aanval op Schijndel. De datum die werd gekozen omdat het de verjaardag was van El Alamein.



Een deel van de Schijndelse Heide, waar George Sands een groot deel van de nacht in een voor lag, terwijl vijandelijke kogels vlak over zijn hoofd vlogen en enkele 'comrades' van zijn peloton sneuvelden. (afbeelding: <http://www.keep-em-moving.co.uk>)

As soon as "A" and "B" companies crossed the start line and hit open ground they were hit with intense defensive fire, mainly from Spandau machine guns, and sustained heavy casualties, only a depleted "B" company reached its objective. "A" company had lost their company commander wounded, and were nearly wiped out. We in "D" company were launched round "B" company's flank in an attempt to gain "A" company's objective. Again, as soon as we were in the open, the Spandau's opened up on us. The two guys either side of me were both hit. The one on my immediate left was killed instantly as Spandau bullets ripped into him. He was hit and ripped open diagonally across his body from shoulder to opposing hip. It was

Zodra de "A" en "B" compagnieën de startlijn overgingen en op open terrein kwamen, werden zij bestookt met intensief verdedigingsvuur, vooral van Spandau machine-geweren, en leden zware verliezen. Slechts een gedecimeerde B compagnie bereikte zijn doel. De A compagnie verloor haar gewonde commandant en werd bijna weggevaagd. Wij, de D compagnie, kregen opdracht om rond de flank van de B compagnie te trekken in een poging het doel van de A compagnie te veroveren. Weer openden de Spandaus het vuur op ons zodra we in open veld waren. De twee jongens links en rechts van mij werden allebei geraakt. Die meteen links van mij werd geraakt

if his body had been unzipped. I managed to lie flat to the ground in a furrow on the edge of the field we were in, wishing it were a lot deeper. Machine gun bullets and tracer just whistling over my head, I was powerless to do anything. I laid like that for most of the night, listening to the screams and moans of the wounded and dying'.

en helemaal diagonal open gereten van schouder tot de heup er tegenover. Het was net alsof zijn lichaam opengeritst was. Het lukte mij om plat op de grond in een voor aan de rand van het veldt te gaan liggen, wensend dat die voor een stuk dieper was. Kogels en lichtspoomunitie floten over mijn hoofd en ik kon niets doen. Ik heb daar het grootste deel van de nacht gelegen en hoorde het schreeuwen en kreunen van de gewonden en stervenden.”

Dat was niet de enige traumatische ervaring van George Sands in Nederland. Hij maakte nog talloze verschrikkelijke gebeurtenissen mee. Jonge soldaten die voor zijn ogen werden gedood, soms door eigen vuur. Bij Vught stierven zes Cameron Highlanders voor zijn ogen door een granaatexplosie. In Heusden zag hij de puinhopen van het stadhuis die de Duitsers hadden opgeblazen vol met gevluchte inwoners van de stad. Hij was een van de eerste Britse bevrijders van Concentratiekamp Vught. In de winter van 44-45 was de bittere kou een extra element in het ondergaan van de ontberingen van de Tweede Wereldoorlog. IJzig koud was het water van de sloten en kanalen om over te steken bij de talloze aanvallen. De sneeuw in de Ardennen, het gebrek aan slaap, de stress... George Sands onderging het en zag tevens nog meer vrienden om zich heen wegvallen. Soms konden zij bijkomen. Dan sliepen en aten ze een week in een gevorderde school, klooster of kerk, zoals in Vught.

Duitsland, the horror of war

Na Afrika, Italië, Frankrijk, Nederland en België, was Duitsland het laatste land waar George Sands heeft gevochten. Het was vechten tot het bittere eind. De 51st Highland Division had in Brabant al flinke verliezen geleden. Ook in Limburg bij Goch waren de gevechten intens. Volgens George Sands waren de gevechten van de 51st Highland in het Reichswald, over de grens bij Nijmegen, nog intenser. De dichte bossen, afgewisseld met modderige weilanden, deden hem denken aan de slagvelden van de Eerste Wereldoorlog. Ook hier was de dood steeds dichtbij.

I was taking cover behind a tree; I had a corporal about five yards to my right and two privates on my left. Bullets were taking the bark off the tree just above my head. Shots were coming in from all directions, from our front, left and right flanks, and even from behind us. I shouted to my boys to lay still and wait for the tanks. Then out of the corner of my eye I saw the corporal's head gently nod and his chin rested on his chest, a snipers bullet had hit him just above his right ear. When I looked to my left both of the privates were dead also, one with a head wound, the other through the throat. One of the boys was only nineteen years old. The "Crocodile" tank (Flame throwing tank) arrived on scene and sprayed the tops of the trees with hundreds of rounds of machine gun fire, toppling the snipers out of their roosts. That and the fact that "B" Company were flanking them saved "D" Company. We gained our objective with a final bayonet charge and the three tanks we had set out with firing high explosives at point blank range into enemy dugouts. At one point we had run out of ammunition and we finished off one position, attacking and killing

Ik lag in dekking achter een boom. Een korporaal lag ongeveer vier meter rechts van mij en twee soldaten links. Kogels sloegen de schors van de boom precies boven mijn hoofd. Schoten kwamen van alle kanten, van voren, van de linker- en rechterflank en zelfs van achteren. Ik schreeuwde naar mijn jongens om stilt te blijven liggen en op de tanks te wachten. Toen zag ik vanuit mijn ooghoek het hoofd van de korporaal zachtjes knikken en zijn kin rustte op zijn borst. Een sluipschutter had hem net boven zijn rechter oor geraakt. Toen ik naar links keek, zag ik dat de twee soldaten ook dood waren, één met een hoofdwond, de ander was door de keel geschoten. Eén van hen was pas negentien jaar. De "Crocodile" tank (vuurwerpende tank) kwam ter plaatse en besproeide de toppen van de bomen met honderden salvo's machinevuur, waardoor de sluipschutters uit hun schuilplaatsen tuimelden. Dat en de steun van de "B" compagnie heeft de "D" compagnie gered. We bereikten ons doel met een laatste bajonetaanval en de drie tanks die we hadden ingezet en die met zware explosieven van dichtbij de vijandelijke

the occupants with our trenching tools. It was a particularly bloody affair but they were never going to surrender, and as the saying goes: Kill or be killed. Those defenders suffered a particularly violent and bloody death. We spent that night consolidated in the cross track area and 2nd Seaforth moved through us to take the lead at first light 10th February'.

schuilplaatsen bestookten. Op een gegeven moment was de munitie op en wij maakten onze klus af door de tegenstanders aan te vallen en te doden met onze pioniersschoppen. Het was een bijzonder bloedige toestand maar zij zouden zich nooit hebben overgegeven en het gezegde luidt: Dood of wordt gedood. Die verdedigers stierven een bijzonder wrede en bloederige dood. Wij brachten die nacht gezekerd door in het doorgangs gebied en het 2e Seaforth kwam bij dageraad op de 10e februari naar ons toe om de leiding over te nemen.

Duitsland, the horror of war

Wat betekende de Tweede Wereldoorlog voor George Sands?

Na de gevechten in Duitsland trok de 51st Highland Division verder tot aan Hamburg. Daar bleef de divisie tot in 1946. Toen pas keerde George Sands naar huis.

I have suffered all my remaining days so far, still seeing those grey faces of those young boys, and hearing them screaming and pleading with me: "Sarge, don't leave me sarge". I did my best to protect all the novices sent to my platoon, keeping them close to me, to give them a chance of survival while they learnt the ways of war. All too often it was to no avail. Had I, and hundreds of thousands like me, not fought as we did, and killed without remorse, who knows what the world would be like. Certainly there would not, in all probability, be a state of Israel in existence, not to mention various other religions, races, colours and creeds.

Ik heb tot op de dag van vandaag alle dagen geleden, omdat ik nog steeds die grauwe gezichten zie van die jonge jongens en hen hoor schreeuwen en smeken: "Sergeant, laat me niet alleen, sergeant". Ik deed mijn best om alle nieuwkomers die naar mijn peloton kwamen te beschermen door ze dicht bij me te houden en ze zo een overlevingskans te geven, terwijl ze leerden hoe het er in een oorlog aan toe gaat. Te vaak was het echter nutteloos. Als ik, en honderdduizenden met mij niet gevochten had zoals we deden, en niet had gedood zonder gewetenswroeging, wie weet hoe de wereld er nu uit zou zien. Er zou zeker, naar alle waarschijnlijkheid, geen staat Israël bestaan, om maar te zwijgen over de verscheidenheid aan religies, rassen, kleuren en overtuigingen.

People say that we should forget the war. To them I say: "If it had not been for all those men who lost their lives, those who were disabled for the rest of their lives, men who have suffered guilt and mental breakdowns, nobody in the world as we know it today, would have the liberty to say and do almost anything that they like".

Mensen zeggen dat wij de oorlog moeten vergeten. Tegen hen zeg ik: "Zonder al die mannen die hun leven verloren, die invalide werden voor de rest van hun leven, die geleden hebben onder een schuldgevoel en geestelijk instortten, zou niemand in de huidige tijd de vrijheid hebben om vrijwel alles te mogen zeggen en doen wat men wil".

"Freedom is a most precious thing, without freedom we are lost".

"Vrijheid is een uiterst waardevol goed, zonder vrijheid zijn we verloren.

George Sands (1916-2005)



Verschillende keren was George Sands nog in Sint-Michielsgestel aanwezig als de bevrijding werd herdacht. Kort voor zijn overlijden bezocht hij in mei 2005 nog Beekvliet, samen met zijn strijdmakker Richard Massey.

HOE EEN GESTELSE JONGEMAN IN TILBURG TERECHTGESTELD WERD

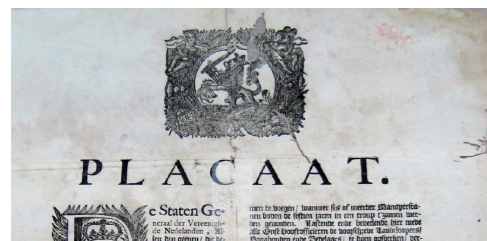
Wij kregen onderstaand artikel toegestuurd door John van Erve uit Nieuwegein. Als vrijwilliger transcribeert (= letterlijk overschrijven) hij oude documenten, zodat die toegankelijk worden voor mensen die die oude handschriften niet kunnen lezen. Zo kwam hij een "rechtbankverslag" uit 1714 tegen van een strafproces, waarin een in Sint-Michielsgestel geboren jongeman van 20 jaar, Lambert van der Ven wegens straatoverrij ter dood werd veroordeeld en meteen werd opgehangen. Omdat de misdaad in de heerlijkheid Tilburg en Goirle werd gepleegd, vonden het proces en de executie in Tilburg plaats. In het artikel beschrijft John van Erve eerst het beleid van de rijksoverheid en daarna hoe het proces verliep. Met dank aan hem publiceren wij hieronder zijn artikel.

VIOLEREN VAN DE PUBLICQUE WEGEN (Straatschenderij)

John van Erve

Inleiding

Het was de Staten-Generaal ter kennis gekomen, dat ten platten lande dagelijks veel grofheden, diefstallen en afpersingen van geld en levensmiddelen plaatsvonden. De Staten-Generaal kon niet anders dan de daders aanzien voor rovers en straatschenders. Onder hen waren er soldaten van de Republiek of van vreemde Princendienst. Met een *placaat*, dat de titel "Placaat teegens straatschenderijen en plegen van insolentien" kreeg, wilden de Staten-Generaal hier maatregelen tegen treffen. Dit *placaat* uit 1707 was een herhaling van een *placaat* uit 1693 over dezelfde problematiek.



Afbeelding van een bedelares. (naar een houtskooltekening van Jacques Callot (ca. 1620 – ca. 1700) bron: Rijksmuseum Amsterdam)

De Staten-Generaal gaven zowel drossaards als burgers, zonder onderscheid, opdracht om alle *quadtdoenders* en *moedwilligers* van deze delicten te achtervolgen, aan te tasten en te vangen. Was een drossaard volgens de wet alleen bevoegd plegers van een delict in de eigen jurisdictie te vervolgen, volgens dit *placaat* maakte het niet uit waar het delict werd begaan. Als burgers een straatschender hadden gearresteerd, dan moesten zij die aan de drossaard overleveren.

Drossaards kregen de opdracht om een gevangen straatschender in *strickter gevancknisse* te plaatsen om te voorkomen dat hij zou ontsnappen. Als een gevangene toch zou ontsnappen dan moest de verantwoordelijke drossaard opdraaien voor de gemaakte kosten om die gevangene weer in de kraag te vatten. Bovendien kon hij hiervoor worden gestraft.

In de heerlijkheid Tilburg en Goirle werden gevangenen over het algemeen in de toren van de Grote Kerk ('t Heike) opgesloten. Omdat de Staten-Generaal *strickter gevancknisse* voor straatschenders had opgedragen en om het risico van ontsnappen te voorkomen, werden straatschenders in de kerkers onder het kasteel aan de Hasselt gedetineerd.

Kerkklokken waren in die tijd een belangrijk communicatiemiddel. Dorpen waar zich een geweldsincident had voorgedaan moesten de *klocke trecken*. Ook in de omliggende dorpen moesten de klokken worden geluid. Inwoners moesten direct met wapens klaarstaan en de opdrachten van de drossaard of de schepenen opvolgen.

Plegers van straatschenderijen werden min of meer vogelvrij verklaard. Als een delinquent zich tegen zijn arrestatie verzette of zou vluchten dan mocht deze door een ieder achtervolgd worden. Hij moest hetzij levend, hetzij dood aan de drossaard worden overgeleverd. Daarbij kreeg men de garantie dat men niet door justitie vervolgd zou worden. Het geven van onderdak of eten en drinken aan straatschenders werd streng verboden.

Door en bedrag van vijftig gulden in het vooruitzicht te stellen voor het gevangennemen en insluiten van een delinquent wilden de Staten-Generaal drossaards en burgers aanmoedigen. Ook voor het overleveren van een doodgeschoten of doodgeslagen delinquent werd vijftig gulden in het vooruitzicht gesteld.

Als een delinquent op last van de drossaard door een burger werd gearresteerd, dan was de helft van het bedrag voor de drossaard. De andere helft moest worden gedeeld tussen degenen die daarbij assistentie verleenden. Was er geen drossaard bij de gevangenneming aanwezig, dan kreeg degene die als eerste de delinquent

arresteerde een derde gedeelte van de vijftig gulden. De rest moest worden verdeeld onder degenen die hem assisteerden.

De drossaard en de schepenen kregen opdracht om *sommierlijck en sonder figure van proces*^A te procederen, zodat de executie van de delinquent zo spoedig mogelijk kon worden uitgevoerd. Doordat een straatschender zonder enige vorm van proces veroordeeld kon worden, stelden de Staten-Generaal de wet, met daarin *de styl van procederen*, buiten werking.

In de heerlijkheid Tilburg en Goirle werd tegen een straatschender toch, zij het enigszins uitgekleeft, strafproces gevoerd. Hoewel uit het *placaat* opgemaakt zou kunnen worden dat een volledige bekentenis niet nodig was om tot een veroordeling te voorkomen, werd dit uitgangspunt hier wel toegepast.

Met dit *placaat* wilden de Staten-Generaal anderen afschrikken om zich ook aan straatschenderij schuldig te maken. Als voorbeeld voor anderen kregen de drossaard en schepenen opdracht om delinquenten *levendig* te executeren *met den vuyre, ofte op een radt of andersints*. Een lagere straf dan de doodstraf mocht niet worden opgelegd en die moest worden uitgevoerd. Het werd drossaard verboden met een delinquent een schikking aan te gaan.

^A Sommier, niet diepgaand.

Lambertus van de Ven

Maria Anna Ruessen was een oude, ongetrouwde vrouw uit Biberach, een plaats in de omgeving van Ulm en Augsburg in Duitsland. Woensdagmiddag 24 januari 1714 rond twee uur verliet zij haar logeeraadres in 's-Hertogenbosch. Vier nachten had zij daar in de herberg van Peeter van Stratum, vlakbij de wach van de Vughterpoort, geslapen. Dat zij daar had gelogeed kon zij aantonen met een door Van Stratum getekend *handbrieffien*.

Tegelijkertijd met haar vertrok uit die herberg een man, welke gekleed was in een *peerelkleurige rock en camisool*^B. Aan de elleboog was de jas enigszins gescheurd. Met een werk- of hennepband droeg de vrouw een bruin pak op haar rug. Het pak was met een linnen doek omwonden. In dat pak zat een flinke hoeveelheid kledingstukken en linnengoed, zoals schorten, hemden, nesteltjes en neusdoeken. Dit alles was verpakt in een witte houten doos, waarin ook nog een Luthers psalmboek en vijf gulden aan Brabantse schellingen of Spaans geld zaten. Maria Anna Ruessen was van plan om naar Antwerpen te gaan.

Toen zij tegen het vallen van de avond tussen Helvoirt en Udenhout ter hoogte van het *Schouteveldt*^C was aangekomen, werd zij onverwacht door een man vastgepakt. Het bleek de man te zijn die tegelijk met haar de herberg in 's-Hertogenbosch had verlaten. Hij sneed met een mes het pak, dat de vrouw op haar rug droeg, los en sloeg haar daarna nog met een *rotting*^D. Terwijl Maria Anna Ruessing *ter aerde neder seeg* dreigde hij de vrouw, met het mes in de hand, de keel af te snijden. Hij zei tegen de vrouw: *"Ik sal u de keel affsnijden, soo gij u geld niet gewilligh affgeefft"*.

Op haar knieën smeekte zij de man haar het leven niet te benemen. Tegelijkertijd riep zij *seer lammitterende* om hulp. Meerdere mensen kwamen op haar roepen af en hebben haar ontzet. Haar belager werd door enkele mannen achterna gezeten, maar hij wist te ontkomen.

De uit Udenhout afkomstige broers Robbert en Wouter Jan Colen stonden op die bewuste avond, *ongeveer drie quartieren uers naar sonnen onderganck*, voor hun huis. Vanaf de weg van Tilburg naar 's-Hertogenbosch hoorden zij iemand *seer jammerlijck roepen en kermen*. Direct gingen zij op het hulpgeroep af en troffen daar Maria Anna Ruessing aan. Deze vrouw vertelde de broers dat een man haar goederen en geld met geweld van haar had afpakt. Met een mes had hij gedreigd haar de hals af te snijden. Met hun snaphanen^E in de hand gingen de beide broers op zoek naar de dader, maar omdat het al donker werd hebben zij hem niet meer kunnen vinden. Ruessing namen zij mee naar hun huis, waar zij de nacht mocht doorbrengen. De volgende ochtend is de vrouw weer vertrokken².

Hoe men op het spoor van de vermoedelijke dader was gekomen en waar Maria Anna Ruessing in de tussentijd heeft verbleven werd nergens vermeld. In ieder geval werd op 27 januari 1714 ene Lambert van de Ven *nomine officij*^F door drossaard Adriaen Bernage in het huis van vorster Pieter Mastenbroeck *in civiele detentie of arrest* geplaatst. Naar eigen zeggen was hij ongeveer 22 jaar oud en werd hij in Sint-Michielsgestel geboren. Hij had een *rotting* en een *cnipmes* bij zich. Van deze *civiele detentie* heeft drossaard Bernage onmiddellijk de schepenen op de hoogte gesteld.

Uit het doopboek van de rooms-katholieke kerk van Sint-Michielsgestel bleek dat de gearresteerde man daar op 15 november 1693 als Lambertus van de Ven werd gedoopt. Zijn ouders waren Judocus Govaerts van de Ven en Adriana Johannis³.

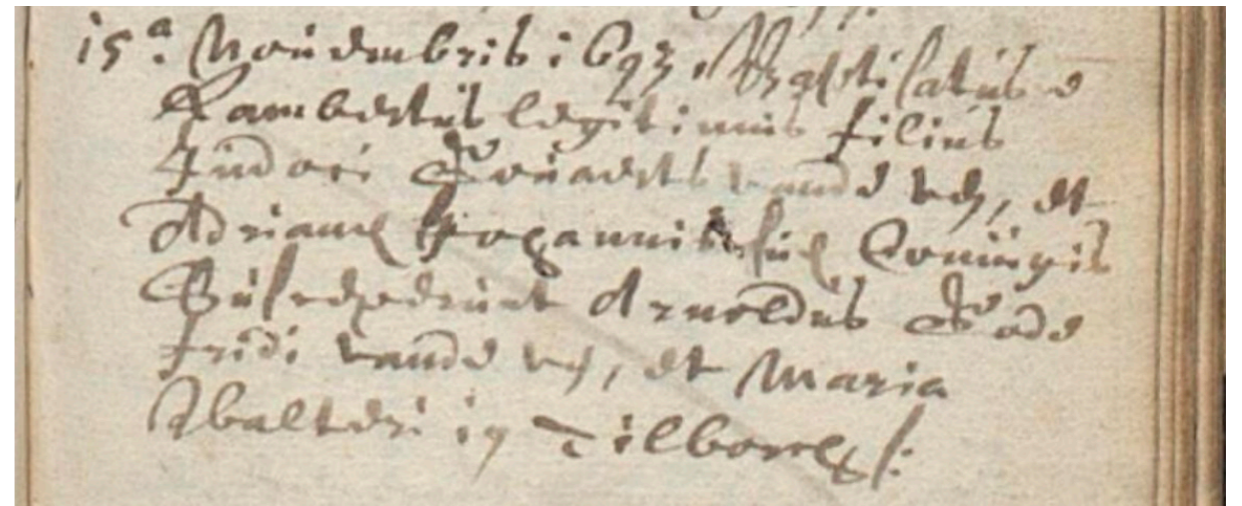
^B Rock en camisool: Jas en vest.

^C Het Schouteveldt hoorde tot het gehucht Hooghout, tussen Helvoirt en Udenhout.

^D Wandelstok van hout, bamboe of riet.

^E Een vuursteengeweer met lange loop, dat aan de voorkant geladen moet worden.

^F Ambtshalve



Fragment uit het Rooms-Katholiek doopboek 1687-1703 van Sint-Michielsgestel. Vrij uit het Latijn vertaald staat er: 15 november 1693 Gedoopt Lambertus, wettige zoon van Judocus Govaerts van de Ven en Adriana Johannis, getrouwd. Peter en meter: Arnoldus Godefridi van de Ven en Maria Walteri uit Tilburg.

Ruessing had zich diezelfde dag bij drossaard en schepenen van Tilburg en Goirle over de afpersing beklagd. Zij legde een vrij uitgebreide verklaring over het voorval af en beschreef de volledige inhoud van het door haar meegedragen pak.

Verhoor

Vrijwel direct na zijn arrestatie werd Van de Ven, in aanwezigheid van zes schepenen, door drossaard Adriaen Bernage verhoord. Hij verklaarde dat hij sinds een dag of veertien soldaat was in de compagnie van kapitein Vocanus van het regiment van *bregadier* Elst. Daarvoor diende hij in het regiment van de heer Lauwicq in de compagnie van de heer Versterre. Bij dit regiment werd hij afgedankt.

Hij verklaarde verder dat hij op 22 januari 1714 om één uur in de middag uit Grave was vertrokken. Op twee uur gaans noordelijk van 's-Hertogenbosch heeft hij bij iemand geslapen. De volgende dag kwam hij rond tien uur in 's-Hertogenbosch aan. Daar logeerde hij bij Van Stratum bij de Vughterpoort. Met enkele hem onbekende mannen en vrouwen verliet hij op 24 januari 1714 rond het middaguur 's-Hertogenbosch in de richting van Helvoirt. Tussen Helvoirt en Tilburg kreeg hij gezelschap van een onbekende vrouw in een bruine jas. Zij sprak met een Duits accent.

Halverwege de weg van 's-Hertogenbosch en Tilburg verliet hij de vrouw. Hij verklaarde, dat hij daar met geweld een pak van de rug van de vrouw had getrokken. Hij deed dat omdat zij niet met hem mee wilde gaan. Hij zei dat hij tegen haar had gezegd: *"Com volgt mij nu, gij kunt het weer krijgen, als gij bij mijn compt"*.

Van de Ven ontkende dat hij een mes getrokken had. Ook zei hij dat hij de vrouw niet had geslagen, dat hij haar niet had gedreigd en ook haar geld niet had afgepakt. Volgens hem zat er in het pak helemaal geen geld. De doos met de goederen van de vrouw had hij bij zijn moeder op de Veldhoven⁶ gebracht.

Drossaard en schepenen hebben die doos daar laten ophalen. Na opening ervan waren de kledingstukken en het linnengoed er nog in aanwezig, maar het geld zat er niet meer in. Aan Lambert van de Ven werden de kleding en het linnengoed uit het pak getoond. En ook de doos waarin deze goederen hadden gezeten, de *rotting* en het knipmes lieten zij hem zien. Hij verklaarde dat het de doos met de goederen was, die aan de vrouw toebehoorde. Hij verklaarde ook dat het zijn *rotting* was, maar dat hij er niet mee had geslagen. En ook verklaarde hij dat het zijn knipmes was, maar dat hij de vrouw er niet mee had bedreigd.

⁶ Een herdgang in Tilburg. Waarschijnlijk hebben de vader en moeder van Lambert tijdelijk hun geluk beproefd in Sint-Michielsgestel, waar drie kinderen werden gedoopt: Lambertus* 1690, Adrianus* 1692 en Lambertus* 1693. De vader werd geboren in Tilburg en toen Lambert in de fout ging, woonde moeder dus weer in Tilburg

Vervolgens werden Van de Ven en Ruessing met elkaar geconfronteerd. De vrouw verklaarde dat hij degene was die bij haar het pak van de rug had losgesneden, haar had geslagen en haar had bedreigd. Van de Ven verklaarde op zijn beurt, dat zij de vrouw was van wie hij het pak van de rug had afgetrokken, maar dat hij haar niet had geslagen of bedreigd. Hij ontkende geld uit de doos te hebben weggenomen. Als er al geld in het pak had gezeten, dan zou dat volgens Van de Ven er nog in moeten zitten. Maria Anna Ruessing herkende de *rotting* en het knipmes als die waarmee zij door Van de Ven was geslagen en bedreigd⁴.

Op grond van de aanklacht van Maria Anna Ruessing⁵ en de gedeeltelijke bekentenis van Van de Ven richtte drossaard Bernage zich op 27 januari 1714 tot de schepenen van Tilburg en Goirle. Wegens de *grove en enorme delicten* door Van de Ven begaan, verzocht de drossaard ten laste van hem een *decreet van crimineele apprehensie*⁶ af te geven. Ook verzocht de drossaard consent om Van de Ven in het kasteel van Tilburg *ter strickter gevangnisse* te mogen brengen. De drossaard wilde overeenkomstig *de ordonnatiën en de placcaeten* van de Republiek een crimineel proces tegen Van de Ven voeren. De schepenen namen direct een beslissing over dit verzoek en stemden met het verzoek van de drossaard in.

Bijna twee weken nadat Lambert van de Ven *in civiele detentie* werd geplaatst vond drossaard Bernage het tijd dat *de vierschaar werd gespannen* en er een begin met het strafproces gemaakt moest worden.

De schepenbank bestond uit Mattheus Nieuwerkerck, Nicolaes Steenis, Jacob Willem Fontaine, Hendrik Glavimans en Govert Bles voor Tilburg. De schepenen voor Goirle waren Cornelis de Bont en Cornelis Brouwers.

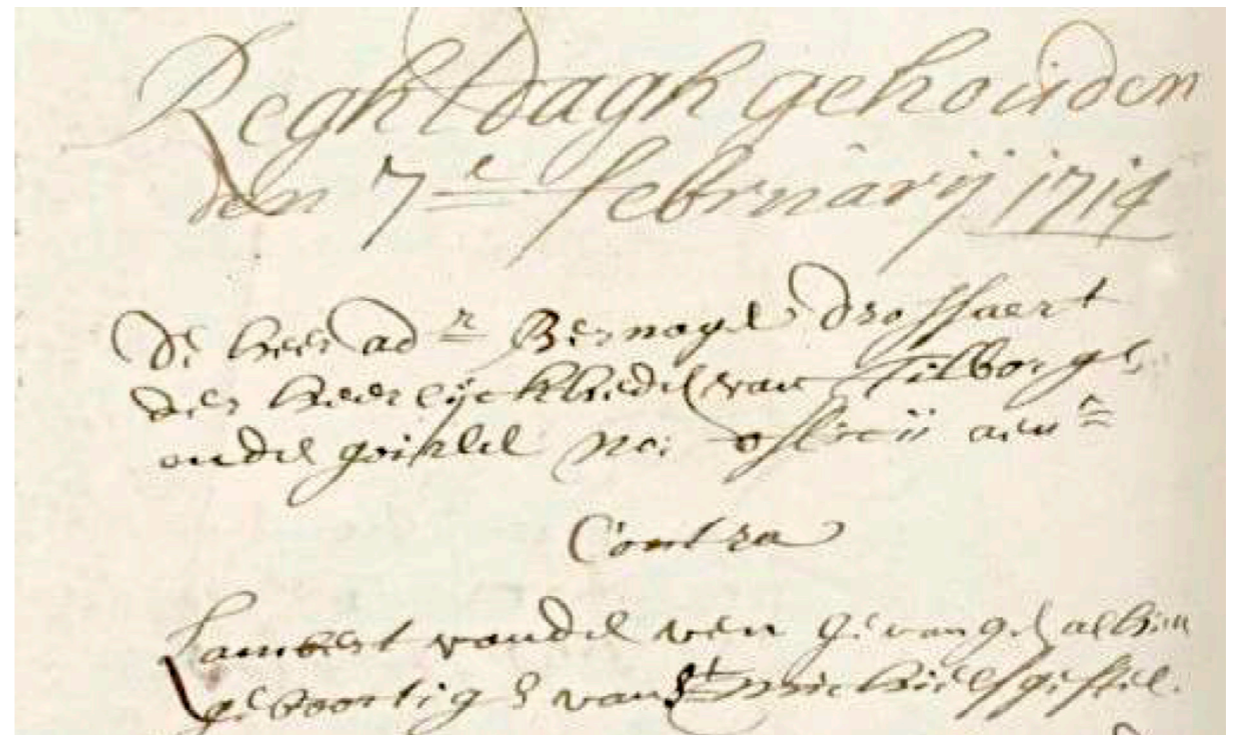
Het strafproces voor de schepenen werd op het kasteel aan de Hasselt geopend op 7 februari 1714. Daar bracht drossaard Adriaen Bernage zijn *ticht en aensprake crimineel* tegen Lambert van de Ven uit. De drossaard somde er puntsgewijs de strafbare handelingen in op, die door de gedetineerde werden gepleegd. De aanklacht van Maria Anna Ruessing, de verklaringen van de gebroeders Colen en de verklaring van de gevangene voegde hij er als bewijs aan toe.

Na de puntsgewijze opsomming concludeerde Bernage dat het door de gedetineerde gepleegde delict *en het violeren van de publike wegen* in dit land niet getolereerd kon worden. In wetten, maar met name in het *placaat* van de Staten-Generaal van 6 januari 1707, werden voor het plegen van deze zware delicten zware straffen in het vooruitzicht gesteld.

De drossaard eiste van de schepenen dat de gevangene Lambert van de Ven naar de plaats gebracht zou worden waar men gewoonlijk de strafvonnissen ten uitvoer brengt. Als voorbeeld voor anderen zou hij daar door de scherprechter moeten worden geëxecuteerd en ter dood gebracht. Daarnaast zou hij tot betaling van de proceskosten moeten worden veroordeeld. Aan de schepenen liet hij over op welke wijze Van de Ven ter dood gebracht moest worden.

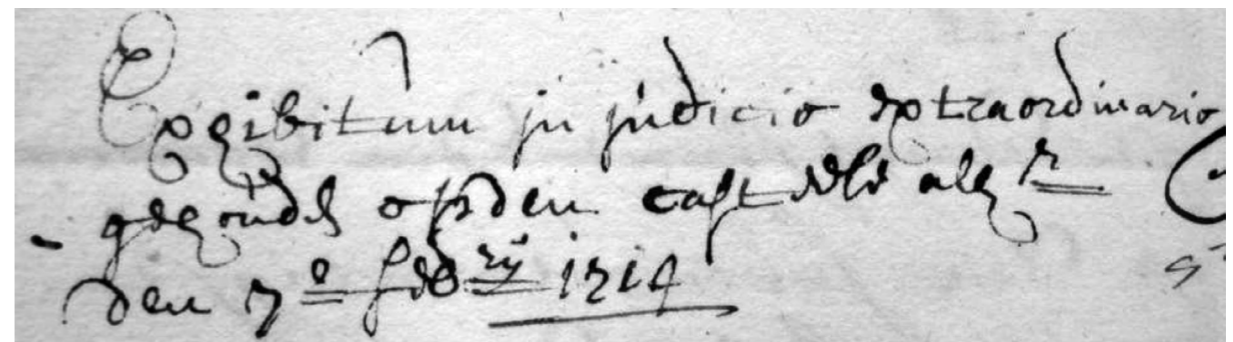
De secretaris was een belangrijke functionaris in de heerlijkheid Tilburg en Goirle. In strafprocessen was hij verantwoordelijk voor het verzamelen van alle documenten die op een zaak betrekking hadden. Vanaf de dag dat de drossaard zijn *ticht en aensprake crimineel* aan de schepenen overhandigde maakt hij een begin met het in *de rol* notuleren van hetgeen zich op alle rechtsdagen voordeed. Hij kon dit ook delegeren aan zijn *gezworen klerk*⁶.

⁴ Apprehensie: arrestatie



Reghtdagh gehouden den 7e februari 1714. De heer Adriaen Bernage drossaert der heerlijkheden van Tilborgh ende Goirle nomine officii aenlegger contra Lambert van de Ven gevangen alhier geboortigh van Sint Michielsgestel. (bron: (RAT) Tilburg en Goirle R10-91v (7-2-1714))

De secretaris schreef in de linker bovenmarge van de *ticht en aensprake crimineel* dat deze op 7 februari 1714 aan de schepenen was overgegeven tijdens dit *extraordinair* strafproces. Zo'n proces werd ook wel een *crimineel strafproces* genoemd.



Reghtdagh gehouden den 7e februari 1714. De heer Adriaen Bernage drossaert der heerlijkheden van Tilborgh ende Goirle nomine officii aenlegger contra Lambert van de Ven gevangen alhier geboortigh van Sint Michielsgestel. (bron: (RAT) Tilburg en Goirle R10-91v (7-2-1714))

Lambertus van de Ven was er op 7 februari 1714 bij aanwezig toen de drossaard de *ticht en aensprake crimineel* aan de schepenen overhandigde. Bernage wilde dat de gevangene hierop *pede legato*¹ moest antwoorden. In geval van *malitieuze ontkenenisse* moest hij volgens de drossaard *ter scherper examinatie* worden gebracht.

Hierna werd de *ticht en aensprake crimineel* aan Lambert van de Ven voorgelezen. Hierna was het de beurt aan Van de Ven om hierop te antwoorden. Zijn antwoord kwam er op neer dat hij het pak bij Maria Anna Ruessen van haar rug had getrokken, maar het er niet vanaf had gesneden. Ook ontkende hij de vrouw geslagen te hebben of haar met een mes te hebben bedreigd. Dat hij geld uit het pak had weggenomen ontkende hij ook⁷.

¹ Met geboeide voeten.

Drossaard Bernage wees de *hartneckige ontkentnisse* door Van de Ven van de hand. Daarom verzocht hij dat de gevangene *ter scherper examinatie en ondersoek* gebracht zou worden als hij zou blijven ontkennen. Van de Ven verklaarde bij zijn verklaring te volharden. Een eerder door de schepenen aangeboden procureur zei hij niet nodig te hebben. De schepenen wilden niet direct op het verzoek van de drossaard ingaan, maar daarover eerst advies te willen inwinnen bij twee onpartijdige rechtsgeleerden.

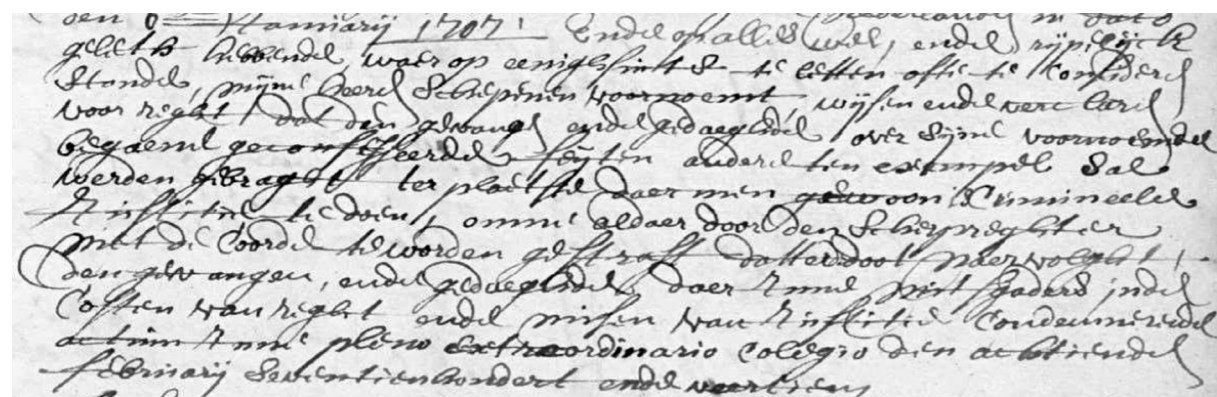
De veroordeling

In een tussenvonnissen bepaalden de schepenen op 15 februari 1714 dat Lambert van de Ven geen procureur kreeg toegewezen. Verder oordeelden zij dat de gevangene *ter scherper examen* zou worden gebracht. De kosten daarvoor zouden op Lambertus van de Ven worden verhaald⁸. Omdat de heerlijkheid Tilburg en Goirle geen eigen scherprechter had, werd Johannes Caale gevraagd het *scherper examen* af te nemen. Caale was de scherprechter van 's-Hertogenbosch.

Op 16 februari 1714 werd Lambertus van de Ven bij de *torture* gebracht. Voordat hij gepijnigd zou worden werd hem de *ticht en aansprake crimineel* nogmaals voorgelezen. Van de Ven koos eieren voor zijn geld. Zonder dat de scherprechter hem hoefde te pijnigen bekende hij dat hij het pak van de rug van de vrouw had afgesneden, dat hij haar had geslagen, dat hij haar met een mes had bedreigd en dat hij het geld uit het pak van de vrouw had weggenomen.

Van de Ven werd hierna naar de voorzaal van het kasteel gebracht. In aanwezigheid van alle schepenen werd de verklaring, die hij bij de *torture* had afgelegd, *buijten boijen en banden* aan hem voorgelezen. Lambertus van de Ven zei bij die verklaring te volharden.

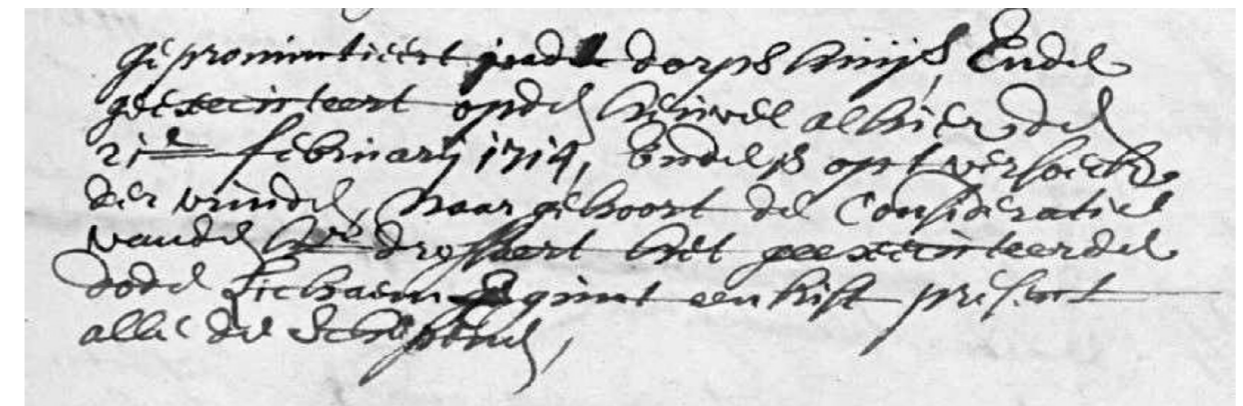
De voltallige schepenbank formuleerde op 18 februari 1714 een vonnis tegen Lambert van de Ven. Daarin legden zij uitgebreid uit op grond waarvan zij deze delinquent veroordeelden. Daarna verklaarden zij voor recht dat Van de Ven, als voorbeeld voor anderen, naar de plaats zal worden gebracht daar men gewoon is *crimineele justitie* te doen. Daar moest hij door de scherprechter *met de coorde worden gestraft datter de doot naer volght*. Ook werd hij veroordeeld tot betaling van de proceskosten⁹.



Ende op alles wel, ende rijpelijk geleth hebbende, waer op eenighsints te letten ofte te consideren stonde, mijne heeren schepenen voornoemt, wijzen ende verclaren voor recht dat den gevangen ende gedaegde over sijne voornoemde begaene geconfesseerde feijten andere ten exempelp sal werden gebracht ter plaetse daer men gewoon is crimineele justitie te doen, omme aldaer door den scherprechter met de coorde te worden te worden gestraft datter de doot naer volght, den gevangen, ende gedaegde daer inne mitsgaders inden costen van recht ende misen van justitie condemnierende. Actum inne pleno extraordinario collegio den achtenden february seventienhondert ende veertien. (bron: (RAT) Tilburg en Goirle R10-93r (18-2-1714))

Min of meer als mosterd na de maaltijd stelde drossaard Bernage, naar aanleiding van de aanvullende verklaring van Van de Ven, een *ampliatie en percisteeringe* van de eerder uitgebrachte *ticht en aansprake crimineel* op. Deze puntsgewijze aanvulling overhandigde de drossaard op 19 februari 1714, een dag dus nadat het vonnis was geformuleerd, aan de schepenen. De drossaard verzocht aan de schepenen om recht te spreken.

Het dorps- of raadhuis van de heerlijkheid Tilburg en Goirle stond in de Grote Kerk ('t Heike). Daar werd het vonnis tegen Lambertus van de Ven op 21 februari 1714 uitgesproken. De Heuvel in Tilburg was sedert 1683 de plaats waar executies plaats vonden en waar het schavot werd opgebouwd. Op dezelfde dag dat tegen hem het vonnis werd uitgesproken werd Lambert van de Ven, in aanwezigheid van alle schepenen, door scherprechter Johannes Caale opgehangen.



Gepronuncieert indt dorps huys, Ende geexecuteert opden Heuvel alhier den 21e february 1714, Ende is opt versoek der vanden naar gehoord de consideratie vanden heer drossaert het geexecuteerde dode lichaem vergunt een kist, present alle de schepenen. (bron: (RAT) Tilburg en Goirle R10-93r (21-2-1714))

Na een executie werd een stoffelijk overschot normaal gesproken naar het Galgenveld op Conincxvoirt, nabij Goirle, overgebracht. Daar werd het in een kuil gegooid en diende het als prooi voor vogels, wolven en vossen. Op verzoek van de vrienden van Lambert van de Ven werd hem, door toegeeflijkheid van de drossaard, een kist gegund. Wat er met het stoffelijk overschot is gebeurd, is onduidelijk. Uitgesloten was dat een ter dood veroordeelde in de gewijde grond van een kerkhof werd begraven.

©John van Erve – Nieuwegein (2021)

^J Familieleden

Bronnen:

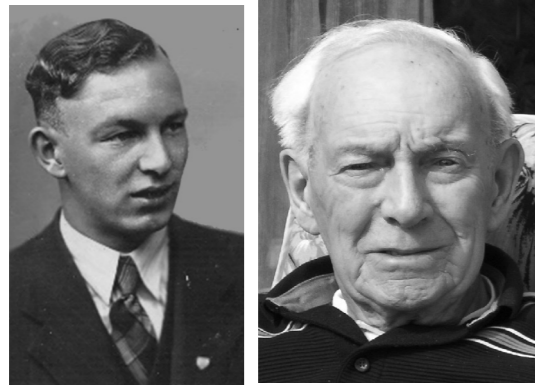
- ¹ Groot Placaet-boeck V, f.762 (6-1-1707)
- ² (RAT) Tilburg en Goirle R9841, ongef. (31-1-1714)
- ³ (BHC) Sint Michielsgestel RK doopboek 1687-1703, f.23r
- ⁴ (RAT) Tilburg en Goirle R9841, ongef. (27-1-1714 en 31-1-1714)
- ⁵ (RAT) Tilburg en Goirle R9841, ongef. (27-1-1714)
- ⁶ (RAT) Tilburg en Goirle R10-91v (7-2-1714)
- ⁷ (RAT) Tilburg en Goirle R10-91v (7-2-1714)
- ⁸ (RAT) Tilburg en Goirle R10-92r (15-2-1714)
- ⁹ (RAT) Tilburg en Goirle R10-92v (18-2-1714)
- ¹⁰ (RAT) Tilburg en Goirle R10-93r (19-2-1714)
- ¹¹ (RAT) Tilburg en Goirle R10-93r (21-2-1714)

Zie ook:

(RAT) Tilburg en Goirle Toegangsnr.14 – inv.nr.240

OORLOGSVERHAAL UIT DE OVERLEVERING

Jan van Buuren



Coen rond 1940 en rond 2004.
(foto: archief Jan van Buuren)

Niet vaak vertelde mijn vader, Coen van Buuren, over de oorlog. Toch, zo nu en dan, vertelde hij, stukje bij beetje, iets over de gebeurtenissen van toen. Ik heb geprobeerd zoveel mogelijk uit mijn herinnering te putten en op te schrijven wat mijn vader mij vertelde. Ook wat familieleden zich uit die tijd nog konden herinneren, heb ik opgenomen. In ons familiekrantje "Buurengeruchten" uit de jaren '90 heeft mijn vader een paar stukjes geschreven met herinneringen aan de oorlogstijd. Deze stukjes zijn elders in dit blad afgedrukt in het artikel Buurengeruchten in de Stokhoek. Het zou jammer zijn als deze verhalen verloren zouden gaan.

Coen was de oudste van het gezin met 9 kinderen, 6 jongens en 3 meisjes. Het gezin Van Buuren woonde in de wijk Stokhoek A225, later Ruwenbergstraat 34. Dit was een personeelswoning die eigendom was van de Fraters van de Ruwenberg. Vader Jan van Buuren was daar tuinman. De financiële situatie van het gezin was van dien aard, dat Coen reeds op zijn 13e met zijn vader mee naar de Ruwenberg ging, om daar wat centjes te verdienen: die waren heel welkom in het gezin. Er was in die tijd geen geld om te studeren. Moeder Jet zorgde voor het gezin. Wetende dat al die mondjes van de Van Buurentjes gevoed moesten worden kon Coen, als hij zag dat zijn moeder weer eens in verwachting was, zijn boosheid soms niet bedwingen en sprak zijn vader daarop aan. Als zeer gelovig man gaf vader Jan dan altijd als antwoord: "Wat zou men malen om een mondje meer, waar armoe en honger heerst daar zorgt de Heer".

Na enkele jaren op de Ruwenberg te hebben gewerkt kreeg Coen een baan bij P. de Gruyter en Zn. NV in Den Bosch. Deze grootgrutter met een aantal fabrieken in Den Bosch was een grote werkgever in de regio. Behalve de productie van kruidenierswaren had De Gruyter talloze winkels in het hele land. De bijnaam van De Gruyter was "Piet den Dief", dit vanwege zijn slimme manier van zaken doen. Overigens was het een goede werkgever die zijn zaakjes keurig op orde had. Honderden jongemannen en vrouwen uit de stad en omliggende dorpen werkten er naar tevredenheid.

In het begin van de oorlog, lente 1940, werkte Coen van Buuren, nog steeds als fabrieksarbeider bij De Gruyter. Zoals gezegd had De Gruyter zijn zaakjes goed voor elkaar en hadden ze ook een overzichtelijk personeelsbestand. Voor het arbeidsbureau was het niet moeilijk om uit dat bestand, in opdracht van de Duitse bezetter, een selectie te maken van jonge mannen die verplicht moesten gaan werken in de wapenindustrie in Duitsland. De nazi's noemden deze vorm van tewerkstelling "Arbeitseinsatz", maar in feite was het simpelweg dwangarbeid.

Tewerkgesteld

Zo werd in de herfst van 1942 ook Coen van Buuren geselecteerd om in Duitsland te gaan werken en kreeg hij op 29 september 1942 zijn (gratis) paspoort. Op 1 oktober 1942 bracht opa Jan van Buuren mijn vader Coen, samen met zijn zus Net, naar het station in Den Bosch voor zijn reis naar Duitsland. Mijn vader heeft mij vaak verteld dat het afscheid van opa Jan op het station het enige moment in



Fabrieks- en kantoorgebouw van De Gruyter in de Orthenstraat in 's-Hertogenbosch (foto: archief Jan van Buuren)

zijn leven is geweest dat hij opa, zijn vader, zag huilen. Dat moet een verschrikkelijk moment zijn geweest. Ook toen zij van het station thuiskwamen heeft opa Jan nog lang aan de tafel zitten huilen, zo vertelde mijn tante Net later aan mij. Het verdriet van oma Jet was niet minder groot. Vaak werd verteld dat de haren van Coens moeder binnen een tijdsbestek van 2 weken helemaal grijs werden.



Volgens het stempeltje in zijn paspoort van de Deutsche Grenzpolizei passeerde Coen op 1 oktober 1942 voor de eerste keer de Duitse grens in Kaldenkirchen. Op 13 oktober 1942 kreeg hij een "aufenthaltsurlaubnis" (verblijfsvergunning) voor de stad Essen tot 12 oktober 1943. En weer een weinig gewaardeerde stempel in zijn paspoort, gewaarmerkt met een handtekening van de Polizei president van de emigratiedienst, dat je het gevoel gaf voortaan of nog steeds onder controle van de nazi's te staan.



Samen met andere jongens uit Gestel (Charles van Gulick, Miek den Helm en Janus van Oploo) en jongens uit Sint-Oedenrode werd hij gehuisvest in het "Lager Gaufeld" in Bergeborbeck, aan de Friedrichstrasse 68. Bergeborbeck is een wijk in Essen. In dit barakkenkamp werden gerecruteerde arbeiders gehuisvest die moesten werken in de staalfabrieken van Krupp. Met de hygiëne in die barakken was het heel slecht gesteld. Behalve dat de sanitaire voorzieningen minimaal waren, huisden in de barakken ontelbare luizen. Het was een bezigheid om zoveel mogelijk luizen te doden. De bedden kleurden dan rood van het luizenbloed. Ook het eten was minimaal, een paar sneeën brood en een bordje slappe soep met wat aardappelen. De mannen in het kamp hadden er een liedje van gemaakt op de wijze van het bekende nummer van Marlene Dietrich "Lilli Marleen". "In het stadje Essen, in de fabriek van Krupp, moet je heel hard werken voor een bordje soep.... enz.". Thuis zong mijn vader dit liedje nog wel eens; de eerste regel kan ik me nog goed herinneren.



1942 Lager Gaufeld in Bergeborbeck, Essen (foto: Archiv Ernst Schmidt, Haus der Essener Geschichte)

Het dwangarbeiderskamp

Over de huisvesting in het 'Lager Gaufeld', las ik het volgende op internet¹:

"De economische structuur van Essen, die door de nationaal-socialisten werd beschouwd als de "wapenkamer van het rijk", werd bepaald door de mijnbouw en Krupp. Allebei waren ze belangrijk voor de oorlogsindustrie en hadden een enorme arbeidsbehoefte, die alleen kon worden vervuld door het gebruik van krijgsgevangenen en dwangarbeiders. Toen in 1942 meer arbeiders in Essen arriveerden, was het noodzakelijk om onderdak te creëren voor duizenden mannen en vrouwen. Voorheen waren er scholen, arbeiderswoningen, grotere hallen en andere gebouwen beschikbaar, maar nu moesten kazernekampen worden gebouwd op braakliggende kavels, liefst bij de fabriek. Binnen zeer korte tijd was de stad "bezaaid met een netwerk van kampen en slaapzalen". 'Behalve in de middenklasse-wijken in het zuiden, was er praktisch om elke hoek van de hele stad een kamp voor de - in totaal ongeveer 100.000 - buitenlanders. De kampen verschilden in omvang en uitrusting. Er waren kleinere voor 20, 30 personen, er waren massakampen met een bezetting van meer dan 1.000 mensen. Sommigen hadden voldoende wasgelegenheid, anderen hadden onvoldoende sanitair. De barakken waren slecht ingericht. In een kamer van 20 x 5 meter stonden 15 bedframes met stro gevulde matrassen, een paar kastjes en krukken. Ter bescherming tegen de kou had iedereen twee dekens. Maar zelfs deze basisuitrusting was niet altijd beschikbaar. Zo ontbraken de stromatrassen in de kampen van de mijnen Katharine en Prince Friedrich, die toebehoorden aan Essener Steinkohlen AG, en moesten de arbeiders op het kale gaas slapen. In december 1942 werden in andere kampen geen kachels geplaatst, dus was het 's nachts bitter koud. Ook de bescherming tegen bombardementen was onvoldoende. In de regel waren er geen bunkers, alleen puinbeschermingsleuven. Dit waren meestal eenvoudige gegraven sleuven, ongeveer zo diep als een man, bekleed en bedekt met planken, en uiteindelijk bedekt met uitgegraven aarde. Maar zelfs deze beschermingsopties waren aanvankelijk niet overal of in voldoende aantallen beschikbaar. Het was daarom een essentiële vraag voor de dwangarbeiders in welk kamp ze werden geplaatst".

Hoewel het lager Gaufeld bepaald geen vijf-sterren hotel was, had het slechter gekund. Er was ook een schuilvoorziening als er luchtalarm was. In het kamp waren halve open gemetselde buizen/tunnels, bedekt met aarde die dienden als schuilkelder (zie foto hieronder). Bij een bombardement joeg de luchtdruk door de open buizen. Met name de Italianen waren doodsbang tijdens de bombardementen, ze vielen op hun knieën en riepen al wat ze konden om hulp van "Moeder Maria".



1942, Kamergenoten van Coen in het Lager Gaufeld. 2e van links is een Italiaan, een goede zanger, die regelmatig het lied "mama" ten gehore bracht. De overige jonge mannen komen uit Sint-Oedenrode. Links, met pet, Pietje van Liempd. Met bril Willem Looy, met coltrui Janus van den Biggelaar, hurkend Heintje van Kuringen. (foto: archief Jan van Buuren)

Zoals gezegd werden ze tewerkgesteld in de stad Essen in de staalfabrieken van Krupp, die volop in bedrijf waren voor de oorlogsindustrie. Coen had gehoord dat hij moest zeggen dat hij een technisch beroep had, want aan die mensen hadden ze gebrek en het werk dat je dan kreeg was het minst slecht. Om de een of andere reden gaf hij op dat hij "Schlösser" (slotenmaker) was. Dat was voor de nazi's aanleiding om Coen te werk te stellen in de fabriekshal waar de duikbootplaten geperst/gewalst werden. Kennelijk werd gedacht dat hij wel technisch inzicht had. Voor mijn vader moet het wel improviseren zijn geweest want hij was helemaal niet technisch. Bij de Gruyter was, voor de bediening van de machines voor de verschillende productieprocessen, weinig technisch inzicht nodig. Het moet gezegd worden dat hij wel lef had om zich als "Schlösser" te presenteren. De omstandigheden in de staalfabriek van Krupp waren slecht. Denk aan de hitte van het gesmolten staal en de vrijkomende gassen, kortom een ongezonde werkomgeving. Een van de belangrijke persoonlijke bezittingen in het kamp was je lepel, zonder lepel was het lastig eten. Op een zekere dag was Coen zijn lepel kwijtgeraakt, dat was lastig soep eten! Toen één van zijn Gestelse maatjes om gezondheidsredenen naar huis mocht, heeft Coen zijn lepel mogen lenen. Daarbij heeft hij wel plechtig moeten beloven om de lepel na de oorlog terug te brengen. Of dat ook daadwerkelijk is gebeurd vertelt de geschiedenis niet.

Het waren niet alleen Nederlanders die er als dwangarbeider werkten, zo waren er ook Fransen, Italianen en Russen en nog meer. Het hoogst in hiërarchie stonden de Italianen. Zij kregen de beste baantjes en het meest te eten. Benito Mussolini, de fascistisch dictator van Italië en Adolf Hitler waren immers "partners in crime". De Russen daarentegen stonden onderaan de hiërarchische ladder en werden als uitschot behandeld. Met de Russen hadden de Nederlanders overigens een goede verstandhouding. Regelmatig werden van de karige maaltijden toch nog wat kartoski (aardappelen) afgestaan aan de Russen. Op een dag was Essen weer eens gebombardeerd door de geallieerden en er waren diverse ruiten gesneuveld in de fabriek. Om dit op te lossen moesten de ruiten vervangen worden door stalen platen die vanaf de buitenkant op het kozijn gemonteerd moesten worden. Uiteraard koos de "Abteilungsleiter" (chef) voor een Rus die het gevaarlijke karwei buiten op het hoge dak moest klaren. Volgens de chef die toezicht hield, ging het allemaal veel te langzaam. De chef werd kwaad op de Russische jongeman en stampte hem met een gerichte trap van het dak, morsdood! Dit alles voor de ogen van zijn collega's. Op deze manier werd de haat voor de nazi's alsmar groter. Vaak voerden de geallieerden bombardementsvluchten uit. Het hele Ruhrgebied en met name Essen met zijn oorlogsindustrie was een geliefd doelwit. Bij deze bombardementen gingen de arbeiders van Krupp de schuilkelder in. Uitzondering waren enkele "uitverkorenen" die op het dak van de fabriek wacht moesten lopen. Meestal waren de Russen weer het haasje. Zij moesten de op het dak neergevallen brandbommen zo snel mogelijk oprapen en in gereedstaande, met water gevulde, vaten gooien. Deze vierpnds (1,7 kg.) met fosfor gevulde staafbrandbommen hadden namelijk de eigenschap pas tot ontbranding te komen enige tijd nadat ze waren neergekomen. De kans was natuurlijk groot dat je tijdens dit gevaarlijke werk iets overkwam. Van dit soort bommen werden meer dan 80 miljoen stuks boven Duitsland afgeworpen. Heel veel dwangarbeiders, vooral Russen zijn met dit werk om het leven gekomen.



Drie Gestelse dwangarbeiders op een vrije dag in Bergeborbeck. V.l.n.r.: Charles van Gulick, Coen van Buuren en Miek van den Helm. Janus van Oploo, die ook uit Gestel kwam, staat niet op de foto. (foto: archief Jan van Buuren)

Als er luchtalarm was moesten de arbeiders van Krupp de schuilkelder in. Een van de meest aangrijpende verhalen die mijn vader vertelde was die ene keer dat de stad Essen weer eens hevig gebombardeerd werd door de geallieerden. Toen het luchtalarm voorbij was en ze de schuilkelder uit kwamen, zagen ze dat de hele omgeving was plat gebombardeerd. Ook de fabriek was zwaar getroffen, er kon niet meer gewerkt worden. Met zijn maten probeerde Coen de weg terug te vinden naar Lager Gaufeld in Bergeborbeck. Door de verwoestingen was het echter haast onmogelijk je te oriënteren en de weg terug te vinden. Al zoekende, tussen de rokende puinhopen, op weg naar "huis" zagen ze een neergestort geallieerd vliegtuig. Boven op de puinhopen lag het dode lichaam van de piloot. De nazi's hadden in zijn lichaam een ijzeren staaf gestoken met daarop een bord met de tekst: "Schweinefleisch ohne Bon". Dat waren momenten dat de oorlog bij mijn vader hard binnenkwam. Eenmaal aangekomen in het kamp beseften ze dat ze nu zonder werk waren. Om toch nog aan de dagelijkse kost te kunnen komen heeft Coen tijdelijk gewerkt bij een boer op het platteland in de omgeving van Oberhausen. De boer was een goede werkgever, ze werden daar, weliswaar voor een minimale vergoeding, goed behandeld. Hoe lang hij daar geweest is, weet ik niet. Door de vele bombardementen was er vaak (tijdelijk) geen werkaanbod. De Nederlanders konden dan een visum krijgen om een dag of tien terug te keren naar Nederland. Na zo'n verlof was het de gewoonte dat mededwangarbeiders, die bij elkaar in de buurt woonden, pakketjes voor elkaar meebrachten van thuis. Zo namen "collega's" uit Sint-Oedenrode pakketjes voor Coen mee naar Duitsland.

Hulp van Ter Stege

Bij het tweede verlof besloot Coen niet terug te gaan naar Duitsland en onder te duiken. Mijn opa Jan van Buuren was tuinman bij Huize Ruwenberg en had een goed contact met collega-tuinman Jan Spooren die tuinman was op het landgoed van De Gruyter (de Pettelaar), tussen Den Bosch en Sint-Michielsgestel. Jan Spooren regelde een onderduikadres op het landgoed van De Gruyter. Met hulp van verzetsmensen werden vervalste persoonsdocumenten geregeld en Coen ging vanaf dat moment als "Harrie van Beek" door het leven. Hij werd boerenknecht op een boerderij op het afgelegen landgoed. Het leven als onderduiker was bepaald niet zonder risico's. Het was dus opletten bij zijn spaarzame bezoeken aan zijn ouders in de Ruwenbergstraat.

Veel hulp heeft Coen gehad van toenmalig politieagent ter Stege. Ter Stege was uit hoofde van zijn functie gedwongen om samen te werken met de Duitsers. Maar tegelijkertijd gaf zijn functie als politieagent hem ook gelegenheid om veel Gestelaren te helpen. Als er een razzia gepland was dan wist Ter Stege dat ook. Hij tipte de familie en Coen zorgde er dan voor dat hij niet thuis was. Voor alle zekerheid had vader Jan in het huis in de Ruwenbergstraat toch maar een luik gezaagd in de plankenvloer in de huiskamer, zodat Coen zich in noodgevallen kon verstoppen.

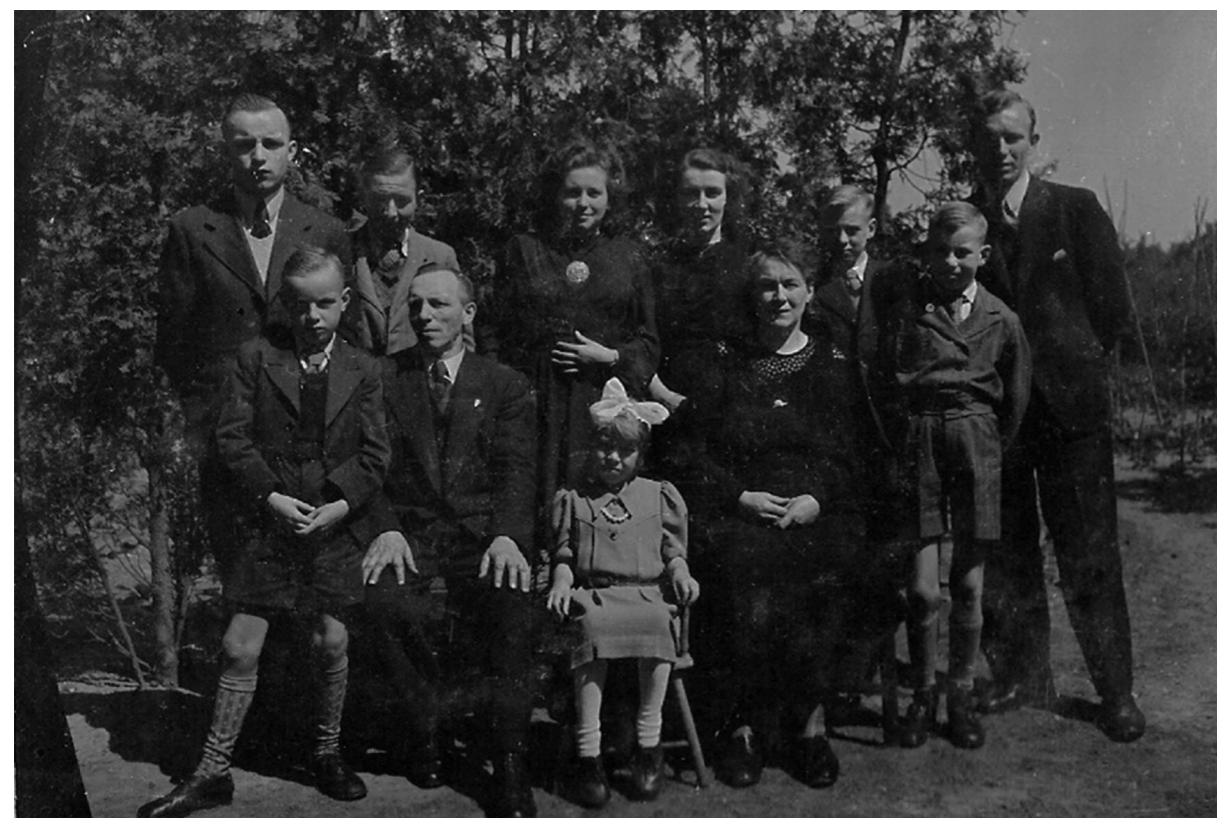
De zilveren bruiloft van vader Jan en moeder Jet van Buuren was op 12 augustus 1944. Coen had zich die dag in zijn beste pak gestoken om bij het feest aanwezig te kunnen zijn. Vader Jan kreeg van Ter Stege de tip dat de Duitse gezaghebbers die dag ook naar de Stokhoek zouden komen om het bruidspaar te feliciteren. Tegelijk hadden ze bedacht dat ze een grote kans hadden om op die dag Coen van Buuren te arresteren. Het felicitatiebezoek was slechts een smoesje. Dankzij veldwachter Ter Stege en het luik in de woonkamer vingen de Duitsers ook deze keer bot.



Veldwachter Frederik (Frits) ter Stege op de toren in Sint-Michielsgestel. (foto: archief Jan van Buuren)

Het was Ter Stege ter ore gekomen dat Coen een beetje te onvoorzichtig werd op zijn onderduikadres. Er was namelijk iemand die dacht hem te herkennen. Ter Stege sprak vader Jan aan en zei hem: "Ge moet tegen jullie Coen zeggen dat ie z'n pet voortaan wat dieper over z'n ore moet trekke". Eén keer heeft Coen op punt gestaan om zichzelf aan te geven. De Duitsers hadden een Coen van Buuren te pakken. Maar Ter Stege wist de bezetters ervan te overtuigen dat ze de verkeerde Coen van Buuren hadden. Er woonden namelijk nog meer Coen van Buuren's (neven van mijn vader) in Sint-Michielsgestel. Die Coen hebben ze toen laten gaan.

Een ander hachelijk moment was de avond dat vader Jan en moeder Jet naar een feestje waren in de buurt. Er werd op de deur gebonkt aan het ouderlijk huis in de Ruwenbergstraat. Alleen de zussen van mijn vader, Net en Sjaan waren thuis. Tante Net en tante Sjaan maakten, hevig geschrokken, open. Een huiszoeking, voor de deur stond een Duitser, samen met Ter Stege, die de Duitser moest vergezellen op zoek naar Coen van Buuren. Het hele huis werd doorzocht, maar mijn vader werd niet gevonden, hij was niet thuis, dit ook weer dankzij een tip van Ter Stege.



12 augustus 1944, zilveren bruiloft in de Ruwenbergstraat. Achterste rij vlnr: Nol, Jo, Sjaan, Net, Ben en Coen. Voorste rij vlnr: Huub, vader Jan, Riet, moeder Jet en Henk. (foto: archief Jan van Buuren)

Een ander gevaar was "de Kin". In de regio Den Bosch was de NSB-er Piet van Bussel, bijgenaamd "De Kin", actief. Van Bussel was als wachtmeester van de AKD, de 'Arbeits Kontroll Dienst', betrokken bij het opsporen van jonge mannen die de verplichte tewerkstelling in Duitsland wilden ontlopen. Zijn fanatieke optreden maakte hem gehaat en berucht. In de hele regio was men bang van deze NSB-er.

Op 8 augustus 1944 lukte het de ondergrondse om "De Kin" in Den Bosch op klaarlichte dag en in het bijzijn van zijn vrouw te liquideren. In de Kerkstraat, voor het pand van boekhandel Heinen, werd "De Kin" dodelijk getroffen door een kogel van een verzetsstrijder die ontkwam op de fiets.

Coen herinnerde zich nog dat zijn jongere broertje Huub hem het grote nieuws kwam vertellen: "Ze hebben d'er ene door zijn kin geschoten". Zonder dat Huub in de gaten had wat hij eigenlijk vertelde, betekende dit bericht dat Coen een stukje veiliger kon leven en wat vaker heimelijk een bezoekje kon brengen aan zijn ouders in de Ruwenbergstraat.



8 augustus 1944, "De Kin" geliquideerd in de Kerkstraat te Den Bosch. (foto: archief Jan van Buuren)

Naar het einde van de oorlog.

Kort voor de bevrijding, op 19 september 1944, heeft Coen nog meegeholpen met de berging van 4 lichamen uit een neergestort vliegtuig, een glider, die op weg was naar Arnhem (Operatie Market Garden, 17 tot 25 september 1944). Het toestel werd door Duits luchtafweergeschut boven de hei in Gestel neergeschoten. Coen vertelde dat er Poolse militairen in zaten. Het was een grote ravage bij de neergestorte glider. Bij het bergen van de lichamen moest men, noodgedwongen, lichaamsdelen van meer dan één slachtoffer in één lijkstapel bergen.

Ook was er nog een burgerslachtoffer te betreuren, Hanneke Schapendonk. Zij werd getroffen door een kogel die werd afgevuurd door een Duitser. De Duitsers wensten geen pottenkijkers bij dit incident. Deze gebeurtenissen hebben veel indruk gemaakt op mijn vader.

Hoewel Coen dacht dat alle omgekomen militairen Polen waren, is later gebleken dat de bemanning bestond uit twee Engelse piloten en twee Poolse militairen. De twee Engelse piloten en de twee

Poolse militairen werden begraven op het R.K. kerkhof in Sint-Michielsgestel. Later werden de Poolse militairen herbegraven op de Oorlogsbegraafplaats in Oosterbeek. (In den Heertgang van december 2018 staat op pagina 25 een ooggetuigeverslag van Adriaan van Erp over deze gebeurtenis)

De bevrijding kwam steeds dichterbij en Coen verbleef steeds vaker thuis in de Ruwenbergstraat. Op 23 oktober 1944 werd Sint-Michielsgestel definitief bevrijd. Over die dagen is er nog een anekdote. Ome Ben, de 11 jaar jongere broer van mijn vader, kon zich de blijdschap van oma Jet nog herinneren: haar oudste zoon Coen hoefde zich niet meer schuil te houden, het "onderduiken" was voorbij. Om uitdrukking te geven aan haar blijdschap had Oma Jet in de tuin aan de waslijn oranje doeken gehangen. Even later werd er vanaf de Ruwenberg, over de waslijn heen geschoten door twee achtergebleven Duitsers. Maar dat was voor oma Jet geen aanleiding om de was weg te halen!! Ome Ben vertelde dat ze die mooi had laten hangen!

Na de oorlog heeft Coen het normale leven weer snel opgepakt. Als fabrieksarbeider ging hij werken bij Jansen de Wit Kousenfabrieken N.V. in Schijndel. In 1960 verruilde Coen zijn baan bij Jansen de Wit voor een baan als verzekeringsadviseur bij Concordia. In 1960 verhuisde het gezin daarom naar Den Bosch. Dat werk heeft hij tot zijn pensioen met veel plezier gedaan.

Ik heb nooit aan mijn vader gemerkt dat de oorlog zichtbare littekens bij hem heeft achtergelaten. Echter bij het zien van een oorlogsfilm op TV met daarbij het geluid van het luchtalarm

en de bombardementen, werden de littekens bij Coen toch wel enigszins zichtbaar.....Zo'n vijftig jaar later, in februari 1994 schreef Coen in het familiekrantje een stukje in de rubriek Stokhoekjes over die spannende bevrijdingsdagen en opnieuw in oktober 1995 over zijn herinneringen aan het huis in de Ruwenbergstraat, waarin ook enkele over de oorlog. Deze stukjes zijn afgedrukt in het volgende artikel Buurengeruchten in de Stokhoek.



"De Sok" in Schijndel. (foto: archief Jan van Buuren)

Bronnen over dwangarbeiderskampen in Essen

¹ https://historischesportal.essen.de/historischesportal_orte/zwangsarbeiterlager/zwangsarbeiterlager.de.html
https://media.essen.de/media/historisches_portal/historischesportal_dokumente/schulen/Zwangsarbeit_in_Essen.pdf
https://geschichte.essen.de/historischesportal_orte/zwangsarbeiterlager/zwangsarbeiterlager.de.html

BUURENGERUCHTEN IN DE STOKHOEK

(Jan van Buuren)

Vanaf 1991 t/m 2000 heeft er binnen de familie van Buuren die woonde in de Stokhoek, een "familiekrantje" bestaan met de naam "Buurengeruchten". In dit krantje werden vele familieherinneringen opgehaald, het verscheen iets vaker dan 1 x per jaar. In de vaste rubriek "Stokhoekje" schreven Coen en Ben van Buuren korte verhaaltjes en gebeurtenissen die plaatsvonden in Gestel en met name in en rondom het ouderlijk huis aan de Ruwenbergstraat 34 in die Stokhoek. Die verhaaltjes zijn hierna opnieuw weergegeven. De bouw van het huis Ruwenbergstaat 34 werd gestart omstreeks 1920 in opdracht van de Fraters van de Ruwenberg. Dit huis en het huis daarnaast waren bestemd voor het personeel van de Ruwenberg. Vanaf 1922 werd het bewoond door de familie Jan van Buuren. Zeven van hun negen kinderen werden in dit huis geboren. Jan was tuinman op de Ruwenberg en in dienst van de Fraters tot zijn overlijden in 1958. Na het overlijden van Jan van Buuren heeft zoon Ben de taken van vader Jan op de Ruwenberg overgenomen. Ben en Nellie werden de nieuwe bewoners van het ouderlijk huis. Vijf van de acht kinderen van Ben en Nellie zijn ook in dit huis geboren. Een huis met een rijke "van Buuren historie" dus.



De woningen Ruwenbergstraat 32 en 34 omstreeks 1939. Zij werden gebouwd als dienstwoningen voor de Ruwenberg. In het linker huis, nummer 34, woonden de families van Buuren. (foto: archief Jan van Buuren)

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 1)

In deze rubriek kan iedereen iets publiceren over familie, woonomgeving, anekdotes etc. Deze keer iets voor degenen die de Stokhoek niet kennen. Vroeger waren er nog maar enkele straatnamen in deze Gestelse woongemeenschap. De meeste wijken werden aangegeven door een eigen naam. Zo waren er in Gestel: 't Dorp (centrum), Halder, de Hei, 't Venkantje, de Plein, den Horzik, 't Woud en de Stokhoek. Tussen de wijken was er altijd wel een bepaalde rivaliteit. Dit was zeker het geval wanneer ze tegen elkaar moesten voetballen. Dan werd het later wel "oorlogje". In de Stokhoek, nummer 225, woonden vanaf 1922 de van Buurens. Stokhoek 225 is tegenwoordig Ruwenbergstraat 34. Op Coen en Net na zijn alle kinderen in de Stokhoek geboren. Niet altijd even gemakkelijk, zegt de overlevering. Coen en Net zijn in 't Dorp geboren, waar vader (opa) en moeder (oma) kamers hadden gehuurd op de Schijndelseweg bij Van den Donk (?).

Wie zorgt voor het volgende "Stokhoekje"?

Nijmegen, mei 1991 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 2)

In de Stokhoek liggen de jeugdherinneringen van de Van Buurens. Ieder van ons zal zijn eigen jeugdherinneringen daar wel hebben maar er zijn ook gemeenschappelijke herinneringen. Om er enkele te noemen:

Den Hauw: Hout sprokkelen voor den bakoven, die achter de stal stond. Ons vader of ons moeder bakte daar zelf brood. Ook gingen we soms musters hout kopen bij Janus Pol of bij den klompenboer Heessels, die waren ook voor den bakoven.

Bramen of "pruimbeseemen": Plukken op den Horzik of in de "zeuven weikes"

Speulen: Op de Lange Pad of bij 't sleuik van Willem van den Ekert.

Stiekum Speulen: In de houtloodsen van Langenhuizen

Rogge oogsten: Op de stoppelvelden dat was het verzamelen van korenaren die op de gemaaide velden waren blijven liggen. Die dorsten we dan zelf en lieten het malen bij de "Mulder". Dan kon vader weer een paar broden extra bakken.

Varken: We hebben achter in de stal ook lang een varken gehad. Dat werd grootgebracht en in november werd het dan thuis geslacht en op de leer gehangen tot de keurmeester was geweest. Jan van Vugt kwam altijd slachten. Wij kregen dan den blaas en gebruikten die als binnenbal van de leren voetbal en dan konden we weer even voetballen in de "Ruumbergse Wei". Ook werden van de blaas van het varken rommelpotten of doedelpotten gemaakt, voor het vastenoavondzingen.



De Van Buuren-girls. Van links naar rechts: Net, Rier en Sjaan van Buuren. (foto: archief Jan van Buuren)

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 3)

Wat er in de Stokhoek allemaal gebeurde, is eigenlijk met geen pen te beschrijven. Daarom krijgen we waarschijnlijk ook geen reacties van broers of zussen.

Een van de gebeurtenissen in de Stokhoek die mij het meest zijn bijgebleven dateren van de bevrijding in 1944. We moesten in kritieke tijden bescherming zoeken in de kelder. Gelukkig was die kelder nogal groot, want we zaten er soms wel met 22 mensen. Ook de familie Heijmans kwam bij ons schuilen en een paar neven en nichtjes uit Schijndel van de familie Kievits. Hun huis in Schijndel was kapot geschoten en de familie werd verdeeld onder familie en vrienden in Gestel.

Op een gegeven moment, nadat er veel geschoten was, hoorden we op het rooster boven de kelder mensen lopen. Er werd Engels gesproken. Enkele van ons konden het in de kelder niet langer uithouden en gingen op onderzoek uit. Even later kwamen ze terug. Onze Jo met de eerste Engelse sigaretten. Er stond nog een Engelse tank in de tuin te schieten en een patrouille Engelse soldaten stak de weg over. Bertje Gerrits sloot zich bij hen aan. Aan de overkant werd een Engelse soldaat door de Duitsers neergeschoten. Dit waren gebeurtenissen die je niet snel vergeet. Ik ben benieuwd naar ervaringen van anderen in en rond de Stokhoek. Wie volgt?

Nijmegen, december 1992 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 4)

Zo rond de feestdagen met Kerst en Oudejaan, als iedereen zich te goed doet aan allerlei culinaire geneugten, gaan je gedachten onwillekeurig terug naar vroeger. Vandaar dit Stokhoekje met wat culinaire nostalgie.

In die tijd, vooral rond de oorlog was het niet zo dat je bij de poelier, slager en bakker zomaar van alles kon kopen. Dat was alleen mogelijk voor de "beter gesitueerden". Jan van Buuren in de Stokhoek hoorde niet bij die laatste categorie. Niettemin kan ik me nog herinneren dat er, de tijd in acht genomen, toch goed gezorgd werd. Zo tegen Kerstmis zorgde vader Jan dat er een paar Vlaamse Reuzen, goed vet, in de kooi zaten. Ik zie zo'n vet konijn nog in "de stal" hangen met z'n achterpoten aan een paar touwtjes, die overigens het hele jaar aan de spijkers bleven bengelen. Moeder Jet zorgde dan wel dat alles smakelijk op tafel kwam.

Buiten de feestdagen was er af en toe een kip die de soep in ging. Ons vader kreeg dan wel de opdracht een kip te nemen die van de leg af was. Zo werden de hongerige magen toch wel op de een of andere manier gevuld. En eten dat konden ze, die grote en kleine van Buurentjes. Ik hoor ons vader nog zeggen, met z'n allen aan tafel zittend terwijl de pan bijna leeg was; "Gullie vreet me de oren van mène kop".

Als je zo terugkijkt op die zogenaamde goeie ouwe tijd, moet je vaststellen dat het een hele opgave was om een gezin van 12 personen (inclusief opa van der Heijden) aan de bik te houden. Moeder Jet loste dat altijd vakkundig op. Niet dat er iedere dag vlees op tafel kwam, dat kon bruine echt niet trekken. Zij was dan ook hartstikke blij, dat wij als oudsten zo tegen de vrijdag (destijds vastendag) in de Dommel wat vis konden verschalken. Lekker in de pan en het gezin had weer gegeten. Was er geen gelegenheid om vis te vangen dan moest één van ons naar Bertje van der Donk. "Haal eens gauw twee haringen". Ja, je leest het goed, twee haringen. Deze werden gesneden in twaalf mootjes en ieder had weer zijn portie.

In de tijd dat raapappels voor niks te krijgen waren bij de boeren werd er stampot gemaakt van appels en aardappelen, "hete bliksem" werd dat genoemd. Het is dat je moest eten vanwege de honger anders hadden ze mijn portie aan fikkie kunnen geven. Ook een gerecht dat ons moeder goed kon klaarmaken was "stokvisstamp". Stokvis was destijds heel goedkoop, "arme-mensenvlees" werd het genoemd. Hoe precies het recept was weet ik niet, maar mijn inwendige mens kon er intens van genieten.

Zo denk ik met Vastenavond nog aan die dikke spekpannekoeken. Heerlijk smullen met het vet rond je lippen. Ja dat waren culinaire herinneringen uit vroegere tijden, de huidige generatie zou er waarschijnlijk de neus voor ophalen, maar wij konden er lekker van genieten. Alle respect nog voor de ouders van toen, die er voor zorgden dat wij allen in gezondheid konden opgroeien.

Dit waren zomaar enkele details van "hoe het eten vroeger was". Men moest echter geen viespeuk zijn want met de hygiëne nam men het niet zo nauw. Een leuke herinnering wil ik je tot slot nog vertellen. Als oudste van het gezin moest ik op een keer met ons vader mee naar boer Marinus van Nielen. Vader was vertegenwoordiger van een zaadhandel en zodoende moest het zaad bij die boer worden afgeleverd. Daar aangekomen - je liep achterom binnen - stond in de hoek van de stal een trog klaar. Een trog was een grote houten bak waarin het deeg gekneet werd voor het bakken van het brood. Marinus stond, juist op het moment dat wij de stal binnenkwamen, met opgestroopte broekspijpen en blote voeten klaar om in de trog te stappen. Het deeg werd destijds met de voeten gekneet. Ook de vrouw van Marinus kwam op dat moment de stal op en maakte een opmerking aan het adres van haar man dat hij toch eerst zijn voeten moest wassen nu hij juist van het mestland kwam. "Och" zegt Marinus heel laconiek en een beetje stotterend: "Ge hoeft 't toch mar ene keer te vreten, hè".

Den Bosch, april 1993 - Coen van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 5)

Een van de gebeurtenissen die we ook niet licht zullen vergeten vanuit de Stokhoek is het volgende. Onzen Huub was goed bevriend met een of twee zonen van de notaris, zo goed zelfs dat zij (de notariszonen) onzen Huub op een keer hadden opgesloten in hun garage. Onze Coen kreeg toen de opdracht om zijn jongste broertje te gaan bevrijden, wat hem overigens ook gelukt is.

De notaris is ook eens bij ons thuis aan de deur gekomen met een kapotte broek van een van zijn zonen. Ons moeder (oma) is toen naar boven gelopen en heeft toen een aantal kapotte broeken van haar zonen laten zien aan de notaris. Hij is toen maar gauw naar huis gegaan.

Na de oorlog is de notaris met zijn gezin in de Stokhoek komen wonen. In de villa van Verhagen. Hij woonde eerst in een villa bij de brug in het Dorp. De villa is in de oorlog gelijk met de brug in de lucht gevlogen. Bij de villa in de Stokhoek werkte Marinuske van Bostel. Daar had de Stokhoekse jeugd nog een liedje van: "Klein Marinuske, mèrgen is 't geen school etc. etc."

Nijmegen, november 1993 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 6)

De Stokhoek rond de bevrijdingsdagen in 1944. Het was 'n zeer spannende tijd. De geallieerde legers rukten op en de Duitsers moesten (wel met behoorlijk verzet) terugtrekken. Voor ons gaf dat een heerlijk gevoel, het bracht wel behoorlijk wat spanning mee, maar we wisten dat de tijd van Duitse overheersing spoedig voorbij zou zijn. Voorbij de angst die ook en vooral Jan van Buuren had bij het werken op de Ruwenberg. Veel had hij gedaan voor de gijzelaars die destijds op de Ruwenberg door de Duitsers werden vastgehouden. Er moest door Jan van Buuren nogal eens wat gesmokkeld worden voor de gijzelaars. Gelukkig is het de Duitsers altijd ontgaan. Voorbij was ook het werken in Duitsland en nadien het onderduiken. Voorbij was ook het altijd in angst zitten, bang als je was om door de Duitsers of door hun Nederlandse handlangers opgepakt te worden. Toch was je niet zeker van je zaak zolang de laatste Duitsers niet vertrokken waren. Het was prachtig om te zien hoe dat eens zo geweldige leger noodgedwongen moest terugtrekken. Alles wat van hun gading was namen ze mee. Geen enkele fiets was veilig en ook paarden werden zonder pardon meegenomen. Een leuk voorval (doch wel riskant) moet ik nog even kwijt: Op een zekere dag lieten de Duitsers een paard onbeheerd achter, vastgebonden aan een boom. Toen er even geen Duitsers te zien waren namen Tinus Heijmans en Jan van Buuren (ons vader) het gewaagde besluit om de Duitsers te ontdoen van het door hen "geparkeerde" paard. Raadgevingen van "doe 't niet, 't is levensgevaarlijk", hielpen niet en resoluut werd het paard losgemaakt. Destijds hadden wij een tabaksveldje, planten van wel twee meter hoog, voor het maken van eigen teelttabak. Achter deze tabaksplantage werd het paard "gestald". Wonder boven wonder is gelukkig niets door de Duitsers gemerkt. Ik zou nu nog na zoveel jaren die twee helden postuum willen gedenken. Het paard is later bij een boer ondergebracht. Na de bevrijding is de eigenaar (een boer uit Liempde) het paard komen ophalen.

Den Bosch, februari 1994 - Coen van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 6)

Het verkeerde menneke, ontsluiting van mysterieuze foto van een onbekend meisje uit België. In 1945, na de Tweede Wereldoorlog, waren er in de Stokhoek, op de Ruwenberg, en bij Jantje Big (café van den Biggelaar) veel Canadese militairen ondergebracht. Deze militairen zochten in de avond gezelligheid bij de Gestelse mensen. Onze Jo had ook een Canadese soldaat uitgenodigd en ik zou hem 's avonds bij Jantje Big ophalen. Dat heb ik dus ook gedaan, maar 's avonds thuis zei Jo, dat ik de verkeerde had meegebracht. Vandaar dat deze Canadees thuis "het verkeerde menneke" werd genoemd. Doch deze Canadees, ik meen Regg Callaghan, is vele avonden in de Ruwenbergstraat op bezoek geweest. Jo was de enige die goed Engels sprak en vertaalde de verhalen van Regg voor de familie. Hij had toen ook foto's van zijn vrouw en kinderen in Canada. Maar in de weekends ging hij vaak naar "the Girl in Antwerp". Moeder heeft toen nog commentaar gegeven, dat hij dat beter niet kon doen. Jo heeft toen deze foto van hem gekregen.



Regg Calaghan (naam onzeker) en zijn girl uit Antwerpen. (foto: archief Jan van Buuren)

Nijmegen, februari 1994 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 7)

De Ruwenberg heeft voor de familie van Buuren een speciale betekenis. (O)pa Jan van Buuren heeft er bijna 40 jaar gewerkt. Ook Coen, Nol, Henk, Riet en ikzelf hebben er met elkaar verschillende jaren gewerkt. Terwijl Sjaan veel naaiwerk heeft gedaan en Leen heel veel wasgoed heeft gestreken voor de fraters. Daardoor zijn er veel herinneringen van voor, tijdens en na de oorlog aan de Ruwenberg zoals die vroeger was. Als kind "mochten" we er al de eikels rapen, andere kinderen uit de buurt mochten er niet komen, omdat hun vader er niet werkte.

We kenden veel fraters met naam en bijnaam. De bijnamen hebben we wel onthouden n.l. De Flaf, Piet den Bekker, het Bliekertje, het Sjagrijntje en nog meer anderen. Als wij met Pa mee mochten of we moesten Pa's boterham brengen voor de schaft, dan riep frater bakker (de Luus) ons vaak binnen en kregen we een snee peperkoek besmeerd met "goei botter" of een stuk jodevet. Ook gingen we oude schriften en potloodjes zoeken in het papierhok. Samen met mijn broers hebben we ook veel films mogen zien in de aula, die gedraaid werden door de pensioonaatjongens.

Op (O)ma's verjaardag 31 juli bracht (O)pa ieder jaar een bak ijs mee van frater bakker, waarmee opa iedereen op een zelf geschept ijsje kon trakteren. Over de Ruwenberg is nog wel meer te vertellen, maar dat is weer goed voor de volgende keer.

Nijmegen, november 1994 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 8)

Dat de Ruwenberg veel veranderd is aan de buitenkant is duidelijk te zien als men de foto's van vroeger en nu vergelijkt. Van pensioonaat voor jongens, waar de Fraters van Tilburg les gaven in middelbaar onderwijs tot het conferentieoord dat het nu is, is ook een grote verandering te noemen.



De Ruwenberg in 1927 en nu, bijna 100 jaar later. (Foto 1927 fotopersbureau Het Zuiden; BHIC identificatienummer 1633-003942. Foto 2021: website www.ruwenberg.nl)

Wat ik verder nog weet van de Ruwenberg, is dat bij de hoofdingang 's middags rond twaalf uur veel zwervers en arme lui met potjes en pannetjes eten kwamen afhalen. De zwervers aten dan hun gekregen prakkie op de trap en de anderen liepen of fietsten ermee naar huis.

Op 24 juni was het altijd kermis op de Ruwenberg; dat was de feestdag van de patroonheilige St. Jan. Er was dan van alles te doen op de sportvelden, waar wij ook aan mee mochten doen.

Op Sacramentsdag was er altijd een heel grote processie in de tuinen voor het gebouw. Buiten werd een groot rustaltaar opgebouwd. Half Gestel kwam naar de processie kijken. Ons vader was van tevoren altijd heel druk met bloemstukken maken en versieringen aan te brengen. De tuinen stonden vol met vlaggen en wimpels.

Tegenover de hoofdingang stond het huis van de rector van de Ruwenberg. Dat was zo'n soort pastorie waar de rector woonde met zijn dienstmeid. Zo herinner ik me Rector Loverbos, van Gils, Broekman en een die kwam uit Den Bosch, zijn echte naam weet ik niet meer maar hij werd Suiker Harrieke genoemd. Waarom weet ik ook niet. Ik geloof dat hij later pastoor is geworden in Bergeijk. Rector Broekman kwam op 3 februari altijd bij ons thuis met twee kaarsen om de Blasius-zegen te brengen, dat was tegen de keelpijn.

In de oorlog was de Ruwenberg, zoals bekend, een geïnterneerd kamp. Hier zaten vooral veel politieke gevangenen. Zij werden bewaakt door de Nederlandse SS die bij de ingang op wacht stonden. Toen in 1944 de geïnterneerden werden vrijgelaten kwam het al gauw vol Duitse soldaten. Toen het oorlogsfront in Schijndel/Sint Oedenrode was, is de Ruwenberg ook nog even noodhospitaal geweest.

Direct na de oorlog werden in de kelder van de Ruwenberg NSB-ers opgesloten. Deze werden bewaakt door de Nederlandse Orde Dienst, waarbij Coen, Gerrit, Nol en ik ook waren aangesloten. Wat later na de oorlog kwam het weer vol Canadezen en dat bracht ook weer de nodige problemen en sensatie. Zo, het was wel van de hak op de tak, maar had wel met de Ruwenberg te maken.

Nijmegen, mei 1995 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 9)

Als wij vanuit Den Bosch naar Gestel rijden gaat ons autootje als vanzelf over de oude Pettelaar. In de Stokhoek (Ruwenbergstraat) aangekomen, gaat je blik automatisch naar de oude stamwoning waar wij met ons gezin zoveel jaren hebben doorgebracht.

Onlangs werd mijn belangstelling gewekt door een bord met de aanduiding "te koop". Onwillekeurig denk je dan aan het verleden. Hoe zag het er vroeger uit? Hoogstwaarschijnlijk is het huis grondig verbouwd en gemoderniseerd. Hoe primitief voor huidige begrippen woonden wij daar! Ik denk bijvoorbeeld nog aan de planken vloer in de huiskamer. Ons vader had er een luik ingezaagd, waarin ondergetekende moest vluchten bij razzia's van de Duitsers. Als onderduiker moest ik namelijk oppassen niet gepakt te worden. Gelukkig ben ik altijd op tijd weggedoken. Het zijn zo gedachten die bij je opkomen.

Zo hadden wij in dat huis een "goei kamer". Deze werd alleen maar gebruikt bij "hoge visites" bijvoorbeeld als de pastoor op bezoek kwam. De "goei kamer" zal nu ook wel aan de eisen des tijds zijn aangepast. Zeker zullen ook het toilet en het bad niet meer zo zijn zoals vroeger. Ik denk nog aan die ouwe poepdoos (geen spoeling) die regelmatig goed gevuld was. Wat wil je ook met z'n elven! Regelmatig moest ingegrepen worden om de stoelgang mogelijk te houden. De gierput achter de "stal" moest dan met ton en kruiwagen worden geleegd. Ik zie ons vader nog bezig met dit zware karwei. Als oudste had ik dan de eer oom ook mijn neusorganen te mogen testen. Ik "mocht" vaak meehelpen het vruchtbare spul over het land uit te rijden. Volgens ons vader was dat "goei" mest en inderdaad de groenten en bloemen groeiden er goed van. Vooral bloemen, het was een lust voor het oog.

Het was zelfs zo dat ons vader een goede afnemer had aan Janus Borgs, in Den Bosch beter bekend als "Janus Kiepoog". Deze Janus Kiepoog heeft heel wat bloemen voor een zacht prijsje meegenomen. De prijs kwam hij met ons moeder wel overeen. De handel zat er wel een beetje in. Zo was vader nog agent van Turkenburgs Zaadhandel en kocht in die hoedanigheid eikels op voor de Heidemaatschappij. Het hielp financieel mee om het gezin draaiende te houden.

Terugdenkend kan ik ook niet voorbij aan de laatste maanden van de oorlog. De kelder, ongeveer 5 bij 6 vierkante meter, werd in die tijd bevolkt door het eigen gezin inclusief opa van der Heijden (hij sliep in de aardappelkist) plus de familie Heijmans met 5 personen. Daarbij nog Ben, Riet en Annie Kivits. Met z'n allen schuilden (wonen en slapen!) wij in de overigens veilige kelder. Het was behelpen doch niet ongezeellig. Naast bange uren (bij beschietingen) was er ook vaak een vrolijke noot.

Zo zijn er heel wat herinneringen aan dit huis. Aan de "stal" waar zaterdags iedereen in "bad" moest (lees: teil). Dezelfde stal waarin een oven stond waar bijna wekelijks brood gebakken werd en waar de was werd gedaan. Ik zie ons moeder nog staan met de borstel en de plank. Ik denk ook nog aan de vijver die ons vader had aangelegd en waar onze Huub tijdens het leren fietsen met fiets en al in reed. Aan de tabak die in de oorlog geteeld werd om de rokers toch hun sigaretje te laten roken. Tevens werd het tabaksveld gebruikt om fietsen in te plaatsen. Dit om ze aan het oog van de Duitsers te onttrekken, want fietsen waren heel erg gewild bij de bezetters. Zo zijn er veel herinneringen aan het huis. Voor onze kinderen en kleinkinderen misschien een reden om eens in gedachten stil te staan bij het passeren van het huis in de Ruwenbergstraat.

Den Bosch, oktober 1995 - Coen van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 10)

Over cafés in de Stokhoek en bierdrinken. In de Stokhoek waren vroeger drie cafés. Het café van Piet van der Linden, later Jantje van den Biggelaar en nog later Joop Schellings. Het café van Paul van de Westelaken (Paul de West) en het café van Paul Cox. Dit laatste is het enige dat nog over is.

In het eerste café, dat van Piet van der Linden, was kaartclub "De vrolijke Katters" gevestigd. Van deze kaartclub was opa Jan van Buuren bestuurslid. Zondags morgens werden er altijd verschillende "bomen" gekat, met daarbij een lekker borreltje.

Het zogenaamde "bierdrinken" gebeurde ook in deze cafés. Als vroeger een jongen of meisje wilde gaan trouwen, moesten ze eerst aan alle vrijgezelle jongens uit de buurt bier geven. Dat "bierdrinken" werd aangezegd door grotere kinderen uit de buurt, niemand van de vrijgezellen mocht overgeslagen worden. Op een bepaalde avond, van bijvoorbeeld acht tot tien uur was het in één van de cafés gratis bierdrinken. Als een jongen of een meisje uit de buurt geen bier wilde geven voor ze trouwden,

kwamen andere jongelui uit de buurt in actie. Ze maakten dan twee levensgrote poppen die ze in een hoge boom hingen langs een drukke weg. Er kwam dan een plaat met opschrift bij met bijvoorbeeld de volgende tekst: IK BEN.....WIJ GAAN TROUWEN. WIJ GAVEN GEEN BIER, DAAROM HANGEN WIJ HIER. Mijn broers en zussen hebben wel bier gegeven voor zij trouwden en hebben daarom ook niet in de boom gehangen. Of dit gebruik nog bestaat weet ik niet, al lange tijd heb ik geen poppen meer in bomen zien hangen.

Nijmegen, mei 1996, - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 11)

Grieselen en Harken.

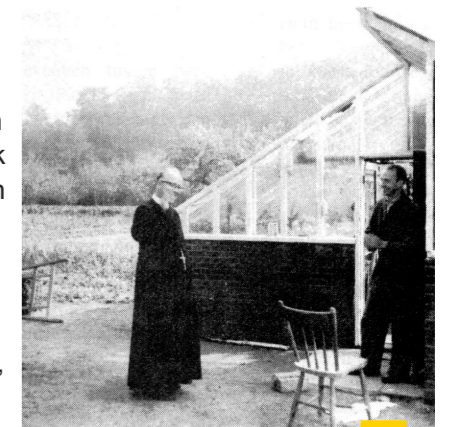
Met de vakantie afgelopen zomer waren we in Denemarken. Op een zaterdag wandelden we door een Deens dorpje en overal zagen we dat de mensen bezig waren om hun erf of zoals wij dat zeggen "hun misse" te harken of te grieselen. Toen ik dit zag moest in onwillekeurig denken aan de Stokhoek, waar wij zaterdags ook "ons erf" - dat was het stuk langs de verharde weg, onder de eikenbomen - moesten harken en dan van voor naar achter. Iedere zaterdag moest dat gebeuren en we kwamen dan ook allemaal aan de beurt om dat karwei te klaren. We hebben daar met z'n allen heel wat streepjes getrokken. Je kon ons toen echt lijntrekkers noemen. We zagen dit in Denemarken terug en dachten toen, zou dit in de Stokhoek en in Gestel ook nog iedere zaterdag gebeuren? In Nijmegen zie ik het nergens!

Nijmegen, april 1997 - Ben van Buuren

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 12)

Het latere Ruwenbergstraat 34, Nol, Sjaan, Jo, Ben, Henk, Huub en Riet zijn er geboren (de twee oudsten, Coen en Net zijn geboren aan de Schijndelseweg). Nellie en Ben hebben er samen gewoond, vijf van hun acht kinderen zijn er geboren. Ons ouderlijk huis waar onze ouders bijna veertig jaar hebben gewoond, samen met negen kinderen. Zo vaak ik door de Ruwenbergstraat fiets komt er wel een of andere gebeurtenis naar boven. Zoals deze: ons vader kweekte (zoals bekend) bloemen, de mooiste dahlia's, ik denk aan de dieprode "Generaal Eisenhower" en vele andere soorten in allerlei vormen en kleuren. Prachtige gladiolen, cineas, asters, enz. En dat waren niet zomaar een paar struikjes, nee rijen op soort, een lust voor het oog. En of het toeval was of niet, er kwam een opkoper. Ons moeder die graag wat handel deed, zag er wel wat in. De man was een echt Bosch figuur, Janus Kiepoog, deze naam kreeg hij na een ernstige verbranding waardoor zijn gezicht lelijk verminkt was. Janus kwam wekelijks met zijn gammele bakfiets over de oude Pettelaar naar de Stokhoek getrapt, om de bloemen op te halen, die wij, ons vader, ons moeder en ik en ook onze Ben, hadden geplukt en op bosjes van tien netjes uitgelegd over heel de stoepenplaats. Als Janus kwam ging hij ze tellen, betaalde er een paar dubbeltjes voor, laadde de bloemenpracht op zijn bakfiets, om ze in Den Bosch uit te venten aan zijn klanten. Als er toevallig kinderen in de buurt waren, kropen die angstvallig weg, want die waren echt bang voor Janus Kiepoog. Wij meenden echter, en later bleek dat ook zo, dat hij geen vlieg kwaad deed. Maar zijn uiterlijk met slordige, vieze en kapotte kleren en zijn harde stem deed ook wel afschrikwekkend aan. Dat hij goed met ons moeder kon handelen bleek uit de gemeente geste, dat hij regelmatig zgn. hongertaartjes (gebakjes) meebracht als dank voor de goede samenwerking. Wat hij niet wist, was dat ons moeder zodra Janus uit het zicht was, de gebakjes in de vuilnisbak gooide. Ook al wist ze dat hij ze bij Keesje van de Zanden, een fijne banketbakker bij ons op de hoek bij Overberg gekocht had. Wij vonden dat wel zonde, maar ja, moeders wil is wet; er moest eens een luchtje of een smaakje aan zijn blijven hangen. Janus Kiepoog, een bijzondere Bosschenaar, is in de jaren zeventig overleden. In Den Bosch is er een standbeeld voor hem opgericht, in de wijk Lombardije.

Den Bosch, juni 1998 - Coen van Buuren



Een frater komt even langs bij Jan van Buuren, de tuinman. Die leunt tegen de kas waarin hij bloemen kweekte. (foto: archief Jan van Buuren)

Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 13)

Ik las in 't Brabants Buukske over de Brabantse dialecten. Zo waren er vroeger ook in de Stokhoek uitdrukkingen en woorden die voor de Stokhoek specifiek waren. Ik zal proberen er hier wat van op papier te zetten. **Ene malder** = een merel | **Ene mulder** = een meikever

Mulders vangen = meikevers vangen **Ene morkolf** = een Vlaamse Gaai | **Grutje** = Grootmoeder

Go de mee naar Grutjes = ga je mee naar grootmoeder | **Ene sneyer** = een libelle

De Ruumberg = de Ruwenberg | **De erpels** = de aardappels | **Een eppelke** = een appeltje

Kom urst bekse of een teske koffie vatte = Kom eerst een kop koffie drinken

Pruimbizeme plukken = bramen plukken (Pruimbizeme plukken in de zeuven weikes aagter Hemelrijk)

Kuiren = wandelen | **De Plense put** = De Pleinse put | **De Horzik – Het Venkentje – de Rojstert**

– de Mutekker – de Bimt | **De Kreugen** = de kruiwagen

Skottelslet = vaatdoek (Hier laten we de spellingscontrole maar niet overheen gaan)

Nijmegen, mei 1999 - Ben van Buuren

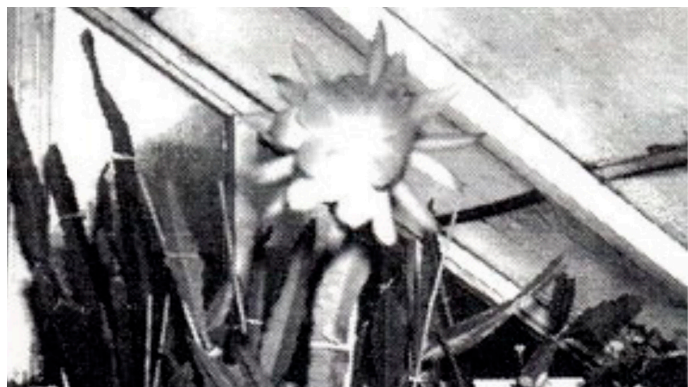
Het Stokhoekje (bron: Buurengeruchten nr. 14)

Het laatste Stokhoekje? Over de Stokhoek hebben we in de voorgaande jaren al heel veel geschreven in de Buurengeruchten. De voorkant van ons huis aan de Ruwenbergstraat 34 kent iedereen ondertussen. Ik vond in, onderhand ook al een oude doos, nog een foto uit 1964 van de achterkant van ons huis in de Stokhoek. Een grote zandbak (-vlakte), met de oude kippen- en konijnenkooi.

Rechtsboven op de foto het huis van Kuis en Hub van Centjes. Op de foto v.l.n.r.: Hannie, Rikie, Marga, Peter en Jet.



Ook vond ik nog een foto van de nachtcactus die stond in de kas van ons vader op de Ruwenberg. Eén keer per jaar bloeide deze in de nacht. Als het weer zover was dat die bloem 's avonds open zou gaan, mochten we mee om te gaan kijken naar die prachtige bloem.



Nijmegen, augustus 2000 - Ben van Buuren

“Einde van het Stokhoekje”